

WÓJT GMINY WĄBRZEŻNO

**PROGRAM OCHRONY ŚRODOWISKA
GMINY WĄBRZEŻNO**

na lata 2004 – 2007

z perspektywą na lata 2008 - 2016

projekt

Spis treści

I. Diagnoza stanu.....	4
1. Wstęp	4
1.1 Podstawa prawna i cel sporządzenia programu	4
1.2 Zakres i metoda opracowania	4
1.3 Baza informacyjna, materiały wyjściowe	5
1.4 Korelacja z dokumentami programowymi szczebla krajowego i wojewódzkiego	6
2. Ogólna charakterystyka gminy Wąbrzeźno	8
2.1 Położenie, demografia, komunikacja, gospodarka.....	8
2.2 Ogólna charakterystyka środowiska geograficzno-przyrodniczego gminy	10
2.3 Zasoby surowców naturalnych	14
2.4 Położenie na tle obszarów chronionych.....	Błąd! Nie zdefiniowano zakładki.
3. Ocena stanu środowiska na terenie gminy Wąbrzeźno	17
3.1 Wprowadzenie	17
3.2 Wody powierzchniowe	18
<u>Wody płynące</u>	18
3.3 Wody podziemne	20
3.4 Powietrze atmosferyczne	20
4. Zagrożenia środowiska	23
4.1 Hałas (komunikacyjny i przemysłowy)	23
4.2 Pola elektromagnetyczne	25
4.3 Gospodarka odpadami	26
4.4 Gospodarka wodno-ściekowa	26
5. Najważniejsze problemy ekologiczne gminy Wąbrzeźno	28
1. Założenia wstępne	32
2. Uwarunkowania wynikające z istniejących planów i programów	32
3. Cele ekologiczne założone w Programie	34
3.1 Wprowadzenie	34
3.2 Obszary priorytetowe.....	34
4. Program działań dla ochrony środowiska na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016	35
4.1 W zakresie ochrony i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych	35
4.1.1 Ochrona gleb.....	35
4.1.2 Ochrona i kształtowanie zasobów leśnych.....	37
4.2 Program działań w zakresie poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego.....	42

5.	<i>Strategia realizacji Programu</i>	50
	5.1 Założenia	50
	5.2 Instrumenty realizacji Programu.....	50
	5.3 Uspołecznienie Programu, edukacja ekologiczna.....	52
6.	<i>Zarządzanie Programem</i>	53
	6.1 Instytucje odpowiedzialne, kompetencje gminy	53
	6.2 Monitoring	54
7.	<i>Przewidywane koszty realizacji Programu</i>	57
8.	<i>Załączniki</i>	59
	zał.1 Wybrane akty prawne	60
	Zał.2 Literatura i wybrane dokumenty programowe.....	61

I. Diagnoza stanu

1. Wstęp

1.1 Podstawa prawna i cel sporządzenia programu

Zgodnie z art. 17 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska organy wykonawcze gmin, w celu realizacji polityki ekologicznej państwa, sporządzają gminne programy ochrony środowiska. Programy te określają w szczególności:

- cele ekologiczne,
- priorytety ekologiczne,
- rodzaj i harmonogram przedsięwzięć ekologicznych,
- środki niezbędne do osiągnięcia celów, w tym mechanizmy prawno-ekonomiczne i środki finansowe.

Uchwalony przez radę gminy na podstawie art. 18 ww. ustawy, program ochrony środowiska jest podstawą działań wójta gminy w kierunku stworzenia warunków niezbędnych do realizacji ochrony środowiska, w tym realizacji wybranych programów branżowych, podejmowania działań w kierunku poprawy stanu środowiska i ochrony jego zasobów oraz realizacji inwestycji służących ochronie środowiska.

Programy ochrony środowiska, zgodnie z art. 14 ww. ustawy, przyjmuje się na 4 lata z tym, że przewidziane w nim perspektywiczne działania obejmują kolejne 4 lata. Z wykonania programu wójt gminy sporządza co 2 lata raporty, które przedstawia radzie gminy.

1.2 Zakres i metoda opracowania

Spełniając wymogi ustawowe Wójt gminy Wąbrzeźno przystąpił do opracowania Programu ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno wraz z planem gospodarki odpadami. Przyjęto, że Program powinien zawierać m.in. określenie celów ekologicznych na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016. Obejmie więc taki sam horyzont czasowy jak Program ochrony środowiska powiatu wąbrzeskiego, lecz znacznie dłuższy okres niż Polityka ekologiczna państwa, Krajowy plan gospodarki odpadami i Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, które opracowano do 2010 r.

O przystąpieniu do opracowania Programu ochrony środowiska z planem gospodarki odpadami dla powiatu wąbrzeskiego i Programów dla trzech gmin (w tym gminy Wąbrzeźno) Zarząd Powiatu Wąbrzeskiego ogłosił w prasie lokalnej i na stronie internetowej Starostwa Powiatowego w Wąbrzeźnie.

Prace nad pierwszym etapem opracowania, na które składa się przegląd dokumentów i opracowań strategicznych, programowych i planistycznych na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym oraz ocena stanu środowiska gminy Wąbrzeźno zostały wykonane do końca grudnia 2003 r. Ocena stanu środowiska zawiera analizę stanu środowiska na obszarze gminy Wąbrzeźno w zakresie poszczególnych komponentów przyrodniczych oraz identyfikację i rejonizację zagrożeń środowiska w kontekście polityki ekologicznej państwa i województwa, a także w kontekście wymagań i standardów Unii Europejskiej.

Drugi etap prac, który został wykonany do końca stycznia 2004 r. zawiera określenie celów i priorytetów ekologicznych, wykaz zadań i harmonogram przedsięwzięć ekologicznych na terenie gminy oraz ich szacunkowe koszty, źródła finansowania i monitoring realizacji programu.

Opracowanie składa się z części opisowej w postaci elaboratu tekstowego oraz części graficznej w postaci mapy całego powiatu wąbrzeskiego w skali 1: 50 000.

Program ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno z planem gospodarki odpadami będzie zawierał wykaz zadań własnych gminy, które będą w całości lub części finansowane ze środków będących w jej dyspozycji oraz zadań w których samorząd gminny będzie współdziałał z władzami powiatu i innych gmin.

Projekt Programu, zaakceptowany przez Wójta gminy, zostanie przedstawiony do zaopiniowania Zarządowi Powiatu Wąbrzeskiego, a Plan gospodarki odpadami również Zarządowi Województwa Kujawsko-Pomorskiego. Jednocześnie projekt dokumentu zostanie udostępniony do wglądu wszystkim zainteresowanym i po rozpatrzeniu wniesionych uwag, wniosków i propozycji projekt Programu zostanie przedstawiony właściwym komisjom Rady Gminy i przekazany do uchwalenia Radzie Gminy Wąbrzeźno.

1.3 Baza informacyjna, materiały wyjściowe

Podstawę do sporządzenia oceny stanu środowiska gminy Wąbrzeźno stanowiły zgłoszone przedmiotowe wnioski, postulaty i propozycje, dane i materiały Urzędu Gminy Wąbrzeźno i jego jednostek organizacyjnych. W pracach nad Programem wykorzystano

ponadto wszelkie dostępne materiały i opracowania, w tym: Starostwa Powiatowego w Wąbrzeźnie, Kujawsko-Pomorskiego Urzędu Wojewódzkiego w Bydgoszczy, Urzędu Marszałkowskiego w Toruniu, Wojewódzkiego Inspektoratu Ochrony Środowiska w Bydgoszczy, Regionalnej Dyrekcji Lasów Państwowych w Toruniu oraz Nadleśnictwa Golub-Dobrzyń, Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Gdańsku, Wojewódzkiego Zarządu Melioracji i Urządzeń Wodnych we Włocławku, Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy i innych.

Szczegółowy wykaz materiałów wykorzystanych w Programie znajduje się w końcowej części opracowania.

Przyjęto, że Program ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno będzie nawiązywał zarówno do Strategii rozwoju gminy Wąbrzeźno, Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy, jak i do opracowanych na szczeblu krajowym, wojewódzkim i powiatowym dokumentów przedmiotowych w zakresie ochrony środowiska, w tym w szczególności: Polityki ekologicznej państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010, Krajowego planu gospodarki odpadami, Strategii Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Planu zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego, Programu ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego z planem gospodarki odpadami i Programu ochrony środowiska powiatu wąbrzeskiego z planem gospodarki odpadami.

1.4 Korelacja z dokumentami programowymi szczebla krajowego i wojewódzkiego

Podstawowym dokumentem krajowym w zakresie ochrony środowiska jest „Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010” opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 maja 2003 r. (Monitor Polski Nr 33, poz. 433). Jest ona uszczegółowieniem i aktualizacją „II Polityki ekologicznej państwa”. Dokument określa cele i zadania o charakterze systemowym ważne dla stworzenia warunków do wykonywania ochrony środowiska. Jako podstawowy warunek skutecznej realizacji polityki ekologicznej państwa wymienia respektowanie zasady zrównoważonego rozwoju w strategiach i politykach w poszczególnych dziedzinach gospodarowania. Określa zasady i sposoby ochrony dziedzictwa przyrodniczego i racjonalne użytkowanie zasobów przyrody. Wskazuje na konieczność zapewnienia bezpieczeństwa ekologicznego państwa, w tym przez znaczny wzrost lesistości, utworzenie

europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000, ochronę terenów wodno-błotnych i poprawę stanu czystości wód powierzchniowych. Obliguje do zrównoważonego wykorzystywania surowców, materiałów, wody i energii oraz do coraz większego rozwoju energetyki odnawialnej, nakazuje kształtowanie stosunków wodnych i ochronę przed powodzią. Jednym z celów polityki ekologicznej jest zapobieganie zagrożeniom zdrowia w środowisku i ograniczenie ryzyka dla zdrowia wynikające z narażenia na szkodliwe dla człowieka czynniki środowiskowe. Polityka ekologiczna wskazuje na konieczność poprawy jakości powietrza atmosferycznego oraz klimatu akustycznego, ochronę przed oddziaływaniem pól elektromagnetycznych i poważnymi awariami przemysłowymi, przeciwdziałanie zmianom klimatu oraz uporządkowanie gospodarowania odpadami. Określa nakłady na realizację działań objętych polityką oraz źródła jej finansowania.

Na poziomie wojewódzkim podstawowym dokumentem, który wyznacza kierunki ochrony środowiska jest Programu ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego zatwierdzony uchwałą Nr XV/180/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 17 listopada 2003 r.

Podstawowym celem polityki ekologicznej na obszarze województwa jest zachowanie wysokich walorów środowiska przyrodniczego regionu w celu poprawy jakości życia mieszkańców oraz zwiększenia atrakcyjności i konkurencyjności województwa. Realizacja tego celu jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów ochrony środowiska oraz realizacji celów cząstkowych, do których należą:

- dalsza poprawa jakości wód powierzchniowych, zwłaszcza jezior,
- zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed degradacją,
- dalsza poprawa jakości powietrza atmosferycznego,
- poprawa warunków klimatu akustycznego,
- wdrożenie nowoczesnego systemu gospodarowania odpadami,
- zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej regionu, z ograniczeniem populacji obcych gatunków roślin i zwierząt,
- zwiększenie lesistości województwa,
- ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- ochrona złóż kopalin przed nieracjonalną eksploatacją,
- kształtowanie systemu obszarów chronionych i dostosowanie go do nowych uwarunkowań prawnych,

- przeciwdziałanie poważnym awariom.

Podstawowym priorytetem ekologicznym do 2010 r. jest zachowanie bezpieczeństwa ekologicznego województwa. W tym celu konieczne jest likwidowanie i przeciwdziałanie powstawaniu bezpośrednich zagrożeń dla zdrowia i życia ludzi oraz jakości środowiska, przeciwdziałanie postępującej degradacji zasobów przyrodniczych oraz pogarszaniu jakości życia mieszkańców, zapobieganie możliwości wystąpienia klęsk żywiołowych, w szczególności powodzi.

2. Ogólna charakterystyka gminy Wąbrzeźno

2.1 Położenie, demografia, komunikacja, gospodarka

Gmina Wąbrzeźno znajduje się w północno-wschodniej części województwa kujawsko-pomorskiego, w powiecie wąbrzeskim. Ogólna powierzchnia obszaru gminy wynosi 20078 ha. Należy do większych gmin województwa i jest pod tym względem największą gminą powiatu wąbrzeskiego. W strukturze użytkowania gruntów przeważają użytki rolne, które łącznie zajmują 14967 ha (74,5% powierzchni gminy). Lasy i grunty leśne zajmują 2743 ha, co stanowi 13,7%.

Gmina Wąbrzeźno sąsiaduje z gminami: Płużnica, Książki i Dębowa Łąka (powiat wąbrzeski), Chełmża (powiat toruński), Radzyń Chełmiński (powiat grudziądzki) oraz Kowalewo Pomorskie (powiat golubsko-dobrzyński).

Siedziba władz gminy znajduje się w mieście Wąbrzeźno, które pełni funkcję powiatowego ośrodka administracyjno-usługowego oraz stanowi obszar koncentracji terenów predysponowanych do urbanizacji. Na terenie wiejskiej gminy Wąbrzeźno znajduje się 35 miejscowości (42 łącznie z przysiółkami i koloniami), a pod względem administracyjnym wydzielono 21 sołectw: Cymbark, Czystochleb, Jarantowice, Jaworze, Ludowice, Łabędź, Małe Radowiska, Myśliwiec, Orzechówko, Orzechowo, Pływaczewo, Przedwórz, Ryńsk, Sitno, Stanisławki, Trzcianek, Trzciano, Wałycz, Wałyczyk, Węgorzyn i Zieleń.

Obszar gminy Wąbrzeźno według danych ewidencji ludności (Urzędu Statystycznego w Bydgoszczy) z końca 2002 r. zamieszkiwało 8514 mieszkańców. W ciągu ostatnich kilkunastu lat liczba ludności gminy wykazywała tendencję wzrostową (np. z 8707 osób w 1980 r. do 8929 osób w 1996 r. i 8972 osób w 1999 r.). Według danych Urzędu Gminy w Wąbrzeźnie w grudniu 2003 r. obszar gminy zamieszkiwało 8785 osób. Obecnie na obszarze

gminy, podobnie jak i innych gmin wiejskich powiatu wąbrzeskiego, zaznaczają się procesy depopulacyjne. Malejący przyrost naturalny nie pozwala na zrekompensowanie ujemnego salda migracji ludności.

Istniejąca sieć osadnicza gminy wykształciła się na bazie funkcji rolniczej. Funkcję administracyjno-usługową dla gminy pełni miasto Wąbrzeźno, które także jest siedzibą władz gminy. Mimo, iż na terenie gminy nie wykształcił się ośrodek gminny w strukturze sieci osadniczej wyróżniają się miejscowości o najwyższej licznie mieszkańców tj. Wałycz (1003 osoby), Ryńsk (742 osoby), Czystochleb (538 osób) i Jarantowice (502 osoby). Wsie te pełnią rolę lokalnych ośrodków obsługi mieszkańców oraz aktywności społeczno-gospodarczej.

Przez teren gminy nie przebiegają drogi krajowe. Podstawowy szkielet układu komunikacyjnego gminy stanowią drogi wojewódzkie: nr 534 Golub-Dobrzyń – Lipnica – Wąbrzeźno – Radzyń Chełmiński, nr 548 Wąbrzeźno – Stolno, nr 551 Wąbrzeźno – Chełmża oraz nr 554 Orzechowo – Kowalewo Pomorskie. Głównym węzłem komunikacyjnym jest miasto Wąbrzeźno, gdzie krzyżuje się większość wymienionych dróg wojewódzkich i kilka dróg powiatowych. Na terenie gminy lokalne węzły komunikacyjne stanowią Orzechowo, Ryńsk, Zieleń i Jarantowice. Uzupełnienie sieci drogowej stanowią drogi powiatowe i gminne, które zapewniają dostępność komunikacyjną między większymi jednostkami osadniczymi oraz sąsiednimi gminami. Drogi wojewódzkie a także w większości powiatowe to drogi o nawierzchni twardej ulepszonej (bitumicznej).

Jednym z priorytetowych planowanych zadań w zakresie komunikacji jest inwestycja pod nazwą: „Budowa obwodnicy miasta Wąbrzeźna”. Planowana obwodnica spina wszystkie główne drogi, które krzyżują się obecnie w centrum miasta. Konieczność budowy obwodnicy wynika z faktu, iż miasto Wąbrzeźno jest węzłem komunikacyjnym, przez który przebiegają trzy drogi wojewódzkie oraz droga powiatowa o dużym natężeniu ruchu Wąbrzeźno-Kowalewo Pomorskie. Częściowo obwodnica będzie przebiegała przez obszar gminy Wąbrzeźno (sołectwa: Wałycz, Czystochleb, Cymbark i Jarantowice). Wybudowanie obwodnicy powinno przyczynić się do znacznego ożywienia gospodarczego oraz zmniejszenia poziomu bezrobocia w gminie. Spowoduje jednak pogorszenie warunków akustycznych terenów w jej sąsiedztwie.

Przez obszar gminy przebiega jedna linia kolejowa relacji Toruń – Jabłonowo Pomorskie – Iława – Olsztyn. Jest to linia dwutorowa zelektryfikowana obsługująca ruch pasażerski i towarowy. Na obszarze gminy znajduje się przystanek kolejowy w Zieleniu.

Obszar gminy Wąbrzeźno charakteryzuje się przeciętnym rozwojem przedsiębiorczości. Na jej terenie w systemie REGON zarejestrowano około 517 podmiotów gospodarczych. Podmioty te w większości reprezentują handel i naprawy, przetwórstwo przemysłowe, budownictwo i usługi transportowe.

Warunki przyrodnicze powodują, że podstawową działalność gospodarczą na terenie gminy stanowi produkcja rolna. Z uwagi na położenie części gminy na polodowcowej wysoczyźnie morenowej, na której wykształciły się urodzajne gleby, podstawową funkcją rozwoju jest gospodarka rolna. Szczególnie w ostatnich latach nastąpił rozwój usług, w tym obsługi ludności i rolnictwa.

Na terenie gminy działalność rolniczą prowadzą Spółdzielnie w Sitnie, Ludowicach i Plebance. Produkcję rolną dla potrzeb gorzelni w Nielubiu i Wałyczu prowadzi „Ekopol”. Produkcję rolną i hodowlę trzody chlewnej prowadzi firma „Agro-Wronie”. Zdecydowana większość użytków rolnych znajduje się w posiadaniu rolników indywidualnych (około 13400 ha tj. prawie 90% użytków rolnych w gminie). Na łączną liczbę 1338 gospodarstw indywidualnych większość stanowią gospodarstwa o wielkości od 2 do 5 ha (248) oraz ponad 15 ha (295). Przeważa uprawa pszenicy i jęczmienia oraz hodowla trzody.

Obsługę rolnictwa prowadzą liczne podmioty zajmujące się skupem zboża, rozprowadzaniem nawozów i części rolniczych, sprzedają pasz i koncentratów oraz środków ochrony roślin we wszystkich większych wsiach na terenie gminy.

Obszarem aktywizacji funkcji turystycznej są się tereny położone wokół jeziora Wieczno Południowe. Od wielu lat na wschodnim brzegu jeziora funkcjonuje w Przydworzu ośrodek wypoczynkowy z hotelem, domkami letniskowymi, kąpieliskiem i plażą. W sezonie letnim ośrodek pełni przede wszystkim funkcję wypoczynku świątecznego oraz sportów wodnych.

2.2 Ogólna charakterystyka środowiska geograficzno-przyrodniczego gminy

Pod względem fizycznogeograficznego dziesiętnego podziału Polski J. Kondrackiego (1988) cały obszar gminy Wąbrzeźno leży w obrębie makroregionu Pojezierze Chełmińsko-Dobrzyńskie w mezoregionie Pojezierze Chełmińskie. Mimo to pod względem budowy geologicznej, ukształtowania powierzchni i litologii utworów powierzchniowych obszar gminy jest bardzo zróżnicowany.

Północno-wschodnia, zachodnia oraz południowa część obszaru gminy leży w obrębie polodowcowej wysoczyzny morenowej, użytkowanej rolniczo i odlesionej. Rzeźba terenu wysoczyzny jest urozmaicona. Została ukształtowana podczas ostatniego zlodowacenia bałtyckiego i wykazuje klasyczne cechy krajobrazu młodoglacjalnego. Podstawową formą rzeźby terenu jest polodowcowa wysoczyzna morenowa płaska i falista zalegająca się na wysokości 100-110 m n.p.m. i zbudowana z gliny morenowej oraz piasków gliniastych. Na północ od Wąbrzeźna w rejonie Jarantowic i Stanisławek przebiega, wyraźnie zaznaczająca się w terenie, strefa moren czołowych. Wzniesienia mają przebieg równoleżnikowy a ich wysokość względna dochodzi do 25 m. Wysokości bezwzględne w tym rejonie wynoszą 126,8 m n.p.m. Wysoczyznę urozmaicają ponadto pagórki i wzgórza kemowe. Powierzchnię terenu urozmaicają również wklęsłe formy rzeźby terenu. Są to zarówno wąskie rynny polodowcowe jak i owalne i płytkie zagłębienia wytopiskowe. Dna tych obniżen są podmokłe lub wypełnione wodami jezior (np. Wieczno Południowe, Sitno, Szczurkowskie).

Środkowa część obszaru gminy w rejonie Wronia, Nielubia i Ludowic oraz wschodnia część w rejonie Jaworza i Wałycza znajduje się w obrębie tzw. sandru wąbrzeskiego. Jest to obszar akumulacji piaszczysto-żwirowych osadów wodnolodowcowych przez wody w czasie postępu lodolodu na linii wspomnianych moren wąbrzeskich. Miąższość utworów piaszczystych sięga kilkunastu metrów. Na tym terenie znajdują się największe na obszarze gminy kompleksy leśne.

Niektóre unikalne formy rzeźby terenu, jak np. wał ozowy, powstały w wyniku akumulacji osadów w szczelinie lodowej, został w dużym stopniu zniszczony w wyniku eksploatacji kruszywa.

Przydatność rolnicza gleb gminy jest niższa od średniej dla powiatu wąbrzeskiego i województwa kujawsko-pomorskiego. Na większości obszaru gminy wykształciły się mało urodzajne gleby bielicoziemne oraz rdzawe. Skałą macierzystą gleb są najczęściej wodnolodowcowe piaski i żwiry. Zdecydowanie bardziej urodzajne gleby wykształciły się w części gminy leżącej na wysoczyźnie morenowej. Skałą macierzystą gleb jest tu najczęściej polodowcowa glina zwałowa oraz piaski gliniaste. Na takich osadach wykształciły się urodzajne gleby brunatne i płowe.

Na obszarze gminy Wąbrzeźno przestrzennie przeważają urodzajne gleby klasy bonitacyjnej IV (39,5% gruntów ornych) i III (27,2%). Udział pozostałych klas nie przekracza 10%. Spośród trwałych użytków zielonych przeważają użytki IV i V klasy bonitacyjnej.

Gleby narażone są na procesy degradacji. Zjawiska te związane są z tzw. erozją wietrzną, która polega na wywiewaniu cząstek próchnicznych głównie na odkrytych i

pozbawionych roślinności obszarach. Natomiast w strefach krawędziowych dolin i rynien występują procesy erozji wodnej powierzchniowej i wąwozowej polegające na wymywaniu wierzchnich warstw gleby na terenach o wysokich spadkach. Zjawiska te występują głównie w strefach krawędziowych rynien i dolin polodowcowych. Według danych zawartych w Programie kompleksowej ochrony gruntów przed erozją w b.woj.toruńskim (Instytut Planowania i Urządzania Obszarów Wiejskich, Olsztyn,1990) zagrożenie erozją na terenie gminy Wąbrzeźno dotyczy ok. 3,5 tys. ha, tj. 23% użytków rolnych.

Brak istotnych źródeł zagrożeń, głównie ze strony przemysłu powoduje, że gleby gminy nie są ponadnormatywnie zanieczyszczone.

Pod względem wskaźnika lesistości obszar gminy Wąbrzeźno należy do słabiej zalesionych w województwie kujawsko-pomorskim. Lasy i grunty leśne zajmują 2743 ha, co stanowi 13,7%. Jest to wartość niższa od średniej dla województwa kujawsko-pomorskiego (22,6%), lecz wyższa od średniej dla powiatu wąbrzeskiego, która wynosi 7,7% i należy do najniższych w regionie. Lasy na terenie gminy rozmieszczone są bardzo nierównomiernie. Kompleksy leśne występują głównie w północnej środkowej i wschodniej części gminy, porastają mało urodzajne gleby wykształcone na sandrowych osadach piaszczysto-zwirowych. Przeważają siedliska boru świeżego i boru mieszanego świeżego. W drzewostanie dominuje sosna, a udział gatunków liściastych np. brzozy, buka, graba i dębu niekiedy przekracza kilka %. Na uwagę zasługują drzewostany bukowe chronione w rezerwacie przyrody „Wronie”. Niewielkie kompleksy leśne występują także w otoczeniu jeziora Wieczno Południowe w zachodniej części gminy. Są to głównie drzewostany olszowe, wierzbowe i topolowe wykształcone na siedlisku lasu bagiennego. Część lasów na terenie gminy stanowią lasy ochronne o łącznej powierzchni około 300 ha. Są to przede wszystkim lasy wodochronne w otoczeniu jeziora Wieczno oraz lasy stanowiące cenne fragmenty rodzimej przyrody i drzewostany nasienne w rejonie Wronia i torfowiska „Zgniłka”.

Oprócz zasobów leśnych na uwagę zasługują także parki podworskie. Oprócz znaczenia historycznego parki te pełnią ważną funkcję ekologiczną wzbogacając i urozmaicając środowisko przyrodnicze krajobrazu rolniczego na obszarach wiejskich. Niestety większość parków jest zaniedbana, drzewostan nie jest pielęgnowany a układ przestrzenny parku rzadko czytelny. Na terenie gminy znajduje się łącznie 20 parków podworskich. Na szczególną uwagę ze względu na znaczną powierzchnię lub wyjątkowo cenny drzewostan zasługują parki w Ryńsku (3,5 ha), Orzechowie (2,8 ha), Sosnówce (2,0 ha), Wałyczu (2,84 ha), Wroniu (2,3 ha), Trzcianku (1,6 ha) i Zieleniu (1,9 ha). Park we

Wroniu jest wpisany do rejestru zabytków i podlega ochronie prawnej na podstawie przepisów o ochronie zabytków.

Bardzo interesującym obiektem przyrodniczym na terenie gminy Wąbrzeźno jest tzw. „Bagno Zgniłka”. Jest to największe na terenie Pojezierza Chełmińskiego torfowisko. Znajduje się około 5 km na południe od Wąbrzeźna na terenie wsi Nielub, Czystochleb i Ludowice. Na obszarze torfowiska obserwuje się duże zróżnicowanie siedlisk przez co różnorodność flory i fauny jest znaczna. Zidentyfikowano około 40 zbiorowisk roślinnych, w tym: zespoły torfowisk niskich, przejściowych i wysokich oraz zbiorowiska leśne: olsy i brzezinę bagienną. Na terenie torfowiska stwierdzono występowanie wielu gatunków roślin podlegających ochronie gatunkowej np. jarząb brekinia, brzoza niska, wawrzynek wilczełyko, widłak jałowcowaty, grążel żółty, rosiczka okrągłolistna i liczne gatunki storczyków. Duże zróżnicowanie siedliskowe oraz sąsiedztwo kompleksów leśnych przyczyniło się do zróżnicowania świata zwierząt. Z płazów i gadów spotyka się żabę jeziorkową, żabę moczarową, ropuchę szarą i zieloną, kumaka nizinnego, rzekotkę drzewną, traszkę grzebieniastą i zwyczajną, zaskrońca i żmiję zygzakowatą. Ptaki reprezentowane są przez kilkadziesiąt gatunków, z których należy wymienić: żurawia, dudka, świerszczaka, derkacza, remiza i świergotka łąkowego. Torfowisko stanowi także miejsce bytowania, żerowania i rozrodu wielu gatunków zwierząt łownych.

Pod względem hydrograficznym obszar gminy leży w dorzeczu Wisły, w obrębie zlewni jej trzech prawobocznych dopływów. Zachodnia część gminy znajduje się w zlewni Strugi Toruńskiej, środkowa i południowo-wschodnia część leży w zlewni Drwęcy (jej dopływu Strugi Wąbrzeskiej), a północno-zachodnia część w zlewni Osy.

Obszar gminy Wąbrzeźno jest umiarkowanie zasobny w wody powierzchniowe. Bogata jest sieć rzeczna mimo, iż stanowią ją niewielkie ciek i kanały melioracyjne. Potężnym obszarem retencji wody jest torfowisko Zgniłka położone w południowej części gminy. Na terenie gminy znajdują się 3 jeziora o powierzchni przekraczającej 20 ha. Ilustruje to zestawienie.

Jezioro	Powierzchnia (ha)	Objętość wody (tys. m ³)	Głębokość maksymalna	Klasa czystości wód
Wieczno Południowe*	199,4	4358,0	4,1	II
Sitno	48,3	541,0	3,0	poza klasą
Szczurkowskie	25,4	480,7	2,8	-

* część jeziora znajduje się na terenie gminy Płużnica

Wody podziemne – teren gminy Wąbrzeźno należy do stosunkowo zasobnych w wody podziemne. Występują tu trzy poziomy wodonośne wód czwartorzędowych. Pierwszy poziom występuje na głębokości 4 – 12 m ppt. w serii utworów piaszczysto-żwirowych zalegających na warstwie glin morenowych; drugi poziom występuje na głębokości 10 – 20 m ppt w utworach piaszczystych i żwirowych pod drugim pokładem glin zwałowych, a trzeci poziom zalega w utworach piaszczystych na głębokości poniżej 20 m. Na obszarze gminy nie występują zasoby wód podziemnych chronione w ramach tzw. Głównych Zbiorników Wód Podziemnych.

Klimat gminy Wąbrzeźno, podobnie jak obszarów tej części regionu, charakteryzuje się przejściowością i zmiennością warunków temperatury, opadów, ciśnienia, wiatru i zachmurzenia. Średnia suma opadów należy do najniższych w kraju i nieznacznie przekracza 500 mm rocznie. Najwięcej opadów notuje się w lipcu, a najmniej w styczniu. Średnia roczna temperatura wynosi 7,7°C. Najcieplejszym miesiącem jest lipiec ze średnią temperaturą 17,9°C, a najchłodniejszym styczeń ze średnią -2,6°C. Przeważają wiatry z kierunku zachodniego.

2.3 Zasoby surowców naturalnych

Na powierzchni całego obszaru gminy Wąbrzeźno zalegają osady czwartorzędowe. Ich miąższości jest zróżnicowana, lokalnie przekracza 100 m, lecz np. na północ od Wąbrzeźna wynosi tylko kilkanaście metrów. Są to osady lodowcowe, wodnolodowcowe, rzeczne, jeziorne, oraz biogeniczne. Baza surowców użytecznych w takich osadach jest uboga. Występujące na terenie gminy kruszywa są wieku czwartorzędowego.

Na terenie gminy Wąbrzeźno udokumentowano dotychczas dwa złoża kruszywa naturalnego: Jaworze I o zasobach bilansowych 23 tys. ton i Jaworze II o zasobach bilansowych 606 tys. ton. Oba złoża nie są dotychczas eksploatowane przemysłowo.

Z pozostałych surowców pospolitych na terenie gminy występuje lokalnie kreda jeziorna oraz miejscami torf. Jedyne udokumentowane złożo kredy jeziornej znajduje się w miejscowości Węgorzyn. Złożo ma powierzchnię 5,72 ha a zasoby bilansowe kredy wynoszą 197 tys. ton. Złożo dotychczas nie jest eksploatowane przemysłowo. Na terenie gminy nie udokumentowano dotychczas złóż torfu, jak również surowców ilastych.

Wydobycie surowców jest działalnością uciążliwą dla środowiska. Największe przekształcenie dokonywane są w litosferze poprzez trwałe zmiany rzeźby terenu i

krajobrazu. Na terenie gminy nie jest prowadzona koncesjonowana eksploatacja. Występują jedynie nieliczne odkrywki i „dzikie” miejsca eksploatacji kruszywa na potrzeby lokalne.

2.4 Położenie na tle obszarów chronionych

Na terenie gminy Wąbrzeźno występują różne formy ochrony przyrody, takie jak rezerwaty przyrody, pomniki przyrody, obszary chronionego krajobrazu i użytki ekologiczne. Jednym z najcenniejszych jest rezerwat przyrody „Wronie” utworzony Zarządzeniem Ministra Leśnictwa i Przemysłu Drzewnego z dnia 11 października 1978 r. (Monitor Polski Nr 33, poz. 126). Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu buczyny pomorskiej, przy północno-wschodniej granicy zasięgu buka. W skład rezerwatu „Wronie” wchodzi oddziały leśne leśnictwa Wronie, Nadleśnictwa Golub-Dobrzyń, o łącznej powierzchni 68,74 ha. Na obszarze rezerwatu przyrody obowiązują najbardziej rygorystyczne reżimy ochronne i ściśle określone zasady gospodarowania, które należy uwzględniać w bieżącej i planowanej działalności gospodarczej. Na obszarze rezerwatu wymienione zarządzenie wprowadza szereg wymogów ochronnych, tj. zakaz wycinania drzew i pobierania użytków drzewnych, zakaz zmiany stosunków wodnych naruszających w sposób istotny warunki ekologiczne rezerwatu, zakaz zbioru owoców, nasion drzew i krzewów oraz ziół i innych roślin, zakaz niszczenia gleby, pozyskiwania kopalin i pozyskiwania ściółki leśnej, zakaz stosowania wszelkich środków chemicznych, zakaz wznoszenia budowli oraz zakładania i wznoszenia urządzeń komunalnych i innych urządzeń technicznych.

Obszary chronionego krajobrazu to wyróżniające się przyrodniczo i krajobrazowo tereny o zróżnicowanych typach ekosystemów, chronione ze względu na możliwość zaspokajania potrzeb związanych z masową turystyką i wypoczynkiem lub ze względu na istniejące bądź odtwarzane korytarze ekologiczne.

Na obszarze gminy Wąbrzeźno znajduje się część obszaru chronionego krajobrazu „Obszar kompleksu torfowiskowo-jeziorno-leśnego Zgniłka-Wieczno-Wronie”. Obszar ten znajduje się w centralnej części Pojezierza Chełmińskiego i chroni największy na tym terenie kompleks torfowiskowy ze zbiorowiskami roślinnymi i szeregiem rzadkich i chronionych gatunków roślin i zwierząt, największe na terenie Pojezierza Chełmińskiego jezioro Wieczno o dobrej jakości wody, użytkowane rekreacyjnie i będące jednocześnie miejscem lęgowym ptactwa, oraz kompleks leśny z rezerwatem przyrody „Wronie”. Powierzchnia obszaru na

terenie gminy wynosi 8500,0 ha (co stanowi 42,3% ogólnej jej powierzchni). Jest to wartość wyższa niż średnia dla powiatu wąbrzeskiego i województwa kujawsko-pomorskiego.

Obszary chronionego krajobrazu zostały wyznaczone Rozporządzeniem Nr 21/92 Wojewody Toruńskiego z dnia 10 grudnia 1992 r. (Dziennik Urzędowy Województwa Toruńskiego nr 27, poz. 178 z późniejszymi zmianami). Gospodarowanie na obszarach chronionego krajobrazu nie podlega szczególnie rygorystycznym reżimom ochronnym, jednak ww. akty prawne ustalają zestaw zasad gospodarowania, które należy uwzględnić w pracach planistycznych w zakresie zagospodarowania przestrzennego oraz w bieżącej działalności gospodarczej. Należy tu wymienić m.in. zakaz lokalizowania obiektów przemysłowych i rolniczych uciążliwych dla środowiska, unikanie lokalizacji obiektów z rozbudowaną infrastrukturą techniczną i komunikacyjną, maksymalne ograniczenie przekształceń powierzchni ziemi, zachowanie i pomnażanie zasobów zieleni.

Na obszarze gminy znajduje się szereg indywidualnych form ochrony przyrody, jak pomniki przyrody i użytki ekologiczne. Celem ochrony **pomników przyrody** m.in. sędziwych i okazałych drzew jest zachowanie tworów przyrody o szczególnej wartości naukowej, kulturowej i historycznej, odznaczających się indywidualnymi i niepowtarzalnymi cechami. Ochroną jako pomniki przyrody objęto następujących 13 tworów przyrody:

- wielopienny cis pospolity odmiany krzewiastej w parku w Ryńsku,
- skupienie 2 buków pospolitych w oddz. 31d leśnictwa Wronie,
- lipa drobnolistna w Sosnówce,
- skupienie 4 dębów szypułkowych w parku w Ryńsku,
- skupienie 2 dębów szypułkowych w oddz. 65b leśnictwa Czystochleb,
- gład narzutowy w oddz. 59f leśnictwa Nielub,
- skupienie 5 jodeł pospolitych w oddz. 25z leśnictwa Wronie,
- skupienie 3 jodeł pospolitych w oddz. 25k leśnictwa Wronie,
- kasztanowiec zwyczajny w Węgorzynie,
- dąb szypułkowy na starym cmentarzu w Myśliwcu,
- kasztanowiec zwyczajny i 4 dęby szypułkowe w parku w Ryńsku,
- dąb szypułkowy w oddz. 37d leśnictwa Wronie,
- lipa drobnolistna przy drodze Sosnówka – Ludowice.

W stosunku do drzew wprowadzono ochronę polegającą na stosowaniu zakazów: wycinania, niszczenia lub uszkodzenia drzew, zrywania pączków, owoców, kwiatów i liści, zanieczyszczania terenu i wzniesienia ognia w pobliżu drzew, umieszczania tablic, napisów i

innych znaków, wchodzenia na drzewa, wznoszenia budowli w pobliżu drzew. W stosunku do głazu narzutowego wprowadzono ochronę polegającą na stosowaniu zakazów: eksploatacji, wykopywania, przemieszczania i niszczenia głazu, zanieczyszczania terenu w pobliżu głazu i wznoszenia budowli w pobliżu głazu.

Ponadto na terenie gminy znajduje się **90** obiektów uznanych za **użytki ekologiczne**, w większości śródleśnych bagien, mokradeł i podmokłości. Łączna powierzchnia użytków wynosi 174,34 ha. Wszystkie leżą na terenach administrowanych przez Lasy Państwowe w leśnictwach: Wronie, Nielub, Czystochleb i Dębowa Łąka (nadleśnictwo Golub-Dobrzyń). W stosunku do tych obiektów wprowadzono następujące zakazy: zmiany stosunków wodnych, wydobywania surowców mineralnych i torfu, zbioru wszystkich dziko rosnących roślin, z wyjątkiem owoców i grzybów, stosowania środków chemicznych itp.

System ekologiczny gminy jest dobrze wykształcony. Obszar chronionego krajobrazu chroni najcenniejsze przyrodniczo i krajobrazowe tereny gminy. Obejmuje głównie tereny leśne, torfowiskowe i jeziorne, jak również wzgórza morenowe. Dalsze rozpoznawanie zasobów przyrody i ich waloryzacji pozwoli na objęcie ochroną prawną kolejnych obszarów i obiektów. Warto zwrócić uwagę, że dotychczas nie uznano użytków ekologicznych poza terenami Lasów Państwowych.

3. Ocena stanu środowiska na terenie gminy Wąbrzeźno

3.1 Wprowadzenie

Oceny stanu środowiska gminy Wąbrzeźno, dokonano w oparciu o dane Inspekcji Ochrony Środowiska publikowane w corocznych *Raportach o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego* oraz informacje i dane udostępnione Starostwu Powiatowemu przez Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Bydgoszczy. Należy przy tym podkreślić, że stopień rozpoznania i oceny poszczególnych komponentów środowiska na terenie powiatu nie jest równomierny. Według danych najnowszego *Raportu* za rok 2002 na terenie gminy Wąbrzeźno monitoring środowiska obejmował:

- monitoring powietrza – pomiary SO₂ i NO_x metodą pasywną,
- monitoring wód powierzchniowych – brak stanowisk na rzekach; w roku 2002 badano jezioro Wieczno Południowe,
- monitoring wód podziemnych – 1 stanowisko sieci regionalnej (Czystochleb).

W roku 2002 nie prowadzono stałych badań w zakresie poziomu zanieczyszczenia i degradacji gleb oraz emisji hałasu. Ponadto na terenie powiatu nadzorowano, w ramach monitoringu lokalnego oraz bieżącej działalności kontrolnej główne zakłady przemysłowe, składowiska odpadów komunalnych i inne obiekty, a w ramach nadzoru Powiatowego Inspektoratu Sanitarnego: wodociągi zakładowe i publiczne, studnie, kąpieliska na wodach otwartych.

3.2 Wody powierzchniowe

Wody płynące

Według danych zawartych w *Raporcie o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego w roku 2002* (oraz w poprzednich opracowaniach i raportach z lat 1994-2001) badaniami stanu czystości wód płynących w powiecie wąbrzeskim objęto (w różnych latach) następujące rzeki: Strugę Wąbrzeską i jej dopływ Wawrzonkę, Strugę Kujawską, Strugę Toruńską, Kanał Zgniłka, Kanał Książki i Kanał Sicieński. Z wymienionych cieków w granicach gminy Wąbrzeźno występują: Struga Wąbrzeska, Struga Toruńska i Kanał Zgniłka.

Struga Wąbrzeska – jest prawostronnym dopływem Drwęcy. Całkowita jej długość wynosi 34,4 km, przy czym przez teren gminy przepływa górny i środkowy odcinek cieku. Zlewnia Strugi jest znacznie odlesiona i w dużym stopniu narażona na zanieczyszczenia obszarowe. Ciek na całej długości w granicach powiatu prowadzi wody pozaklasowe. Znaczny ładunek zanieczyszczeń Struga Wąbrzeska otrzymuje w górnym i środkowym biegu (spływy powierzchniowe z rolniczego obszaru zlewni). Do Strugi odprowadzane są znaczne ilości ścieków komunalnych z oczyszczalni w Wąbrzeźnie (ok. 2 tys.m³/d).

Struga Toruńska – bierze początek z jeziora Wielzijdz (gm.Płużnica) i uchodzi do Wisły na terenie Torunia. Jej długość wynosi 55,3 km. Na terenie powiatu wąbrzeskiego znajduje się odcinek źródłowy i górny. Rolniczy charakter zagospodarowania zlewni decyduje o wysokim poziomie zanieczyszczenia wód Strugi oraz jezior, przez które przepływa. Badania jakości wód Strugi przeprowadzone w roku 2000 wykazały utrzymywanie się pozaklasowego poziomu zanieczyszczenia na całym odcinku. Powyżej Jeziora Mlewieckiego decydowały o tym wskaźniki biogenne, poniżej zaś zeutrofizowane wody Jeziora, przejawiające się długotrwałym odtlenieniem oraz bardzo wysoką zawartość chlorofilu „a”.

Kanał Zgniłka – dopływ Strugi Toruńskiej, odwadnia południową część gminy, w rejonie miejscowości Orzechówko, Pływaczewo, Czystochleb; stan czystości w odcinku ujściowym określono na klasę III.

Na terenie gminy Wąbrzeźno znajduje się 10 jezior, o powierzchni przekraczającej 1 ha. Ich zestawienie oraz stan czystości jezior badanych przedstawia poniższa tabela:

Tab.6 Wykaz jezior gminy Wąbrzeźno (wg Katalogu jezior wj.toruńskiego,1991r.)

Jeziro	Powierzchnia (ha)	Objętość wody (tys. m ³)	Głębokość maksymalna	Klasa czystości wód
Wieczno Południowe	199,4	4358,0	4,1	II
Sitno	48,3	541,0	3,0	Poza klasą
Szczurkowskie	25,4	480,7	2,8	II*
Małe Radowiska	17,0	200,0	2,9	II*
Szańce	6,4	-	-	-
J.Wąbrzeskie (Zieleń)	5,0	-	-	-
J. na SW od Ryńska	4,3	-	-	-
Wrońskie	4,3	-	-	-
J. na S od Wronia	2,5	-	-	-
J.Czystochleb	1,0	-	-	-

* klasa czystości wg badań z roku 1988

Jeziro Sitno – położone na pograniczu miasta i gminy Wąbrzeźno zajmuje powierzchnię 48,3 ha. Pomimo stosunkowo dużej powierzchni jezioro magazynuje jedynie 541 tys. m³ wody, co uwarunkowane jest niewielką głębokością (max. 3,0 m). Jezioro Sitno jest płytkim zbiornikiem wytopiskowym, o charakterze polimiktycznym, bardzo podatnym na degradację. Zlewnia jeziora o powierzchni ok. 7,2 km², w dużej części zajęta jest przez zabudowę miejską Wąbrzeźna, w tym zabudowę przemysłową (zakłady tworzyw sztucznych „Ergis”). Jezioro Sitno jest odbiornikiem wód pochłoniczych z zakładów „Ergis”, a także wód popłucznych ze stacji uzdatniania wody i ścieków deszczowych z przelewów burzowych. Znaczny dopływ zanieczyszczeń oraz charakter zalewni spowodowały daleko idącą degradację wód jeziora Sitno. Według badań WIOŚ z roku 1998 wody jeziora zaliczono do pozaklasowych. Jezioro jest silnie zanieczyszczone związkami biogennymi, o charakterze hypertroficznym, z olbrzymim ładunkiem produkcji pierwotnej (zakwity) i minimalną widzialnością (0,3 –0,5 m). W wodach jeziora stwierdzono ponadto obecność substancji toksycznych (m.in. fenoli) i śladów metali ciężkich.

Jeziora Wieczno Południowe – największe jezioro gminy o powierzchni 199,4 ha, położone na pograniczu z gminą Płużnica, należy do jezior średnio zanieczyszczonych, przy stosunkowo znacznej podatności na degradację. Jezioro Wieczno Południowe ma niewielką

głębokość średnią (4,1 m) charakteryzuje się wodami II klasy czystości. W ostatnich latach zaobserwowano pewną poprawę czystości jezior Wieczno, co wiązać można z mniejszą intensywnością nawożenia pól, w tym znacznym ograniczeniem stosowania gnojowicy.

3.3 Wody podziemne

W granicach gminy Wąbrzeźno prowadzi się badania jakości wód podziemnych w ramach realizacji monitoringu regionalnego. W sieci monitoringu znajduje się jeden punkt pomiarowy w miejscowości Czystochleb (osiedle). Punkt obserwacyjny obejmuje czwartorzędowy poziom wodonośny i znajduje się poza obszarami Głównych Zbiorników Wód Podziemnych).

Badania wykazały, że wody z ujęcia w m.Czystochleb mają stosunkowo najwyższą (w skali powiatu) jakość (klasa I/II), przy czym w roku 1997 stwierdzono tu 2-krotnie ponadnormatywną zawartość kadmu i ołowiu.

Według danych PSSE w Wąbrzeźnie w roku 2002 nadzorem sanitarnym objętych było w gminie 11 obiektów wodnych, w tym 10 ujęć i studni publicznych zaopatrujących ludzi w wodę do picia i na potrzeby gospodarcze oraz 1 kąpielisko. W kilku przypadkach stwierdzono złą jakość wody, m.in. dotyczyło to: wodociągu publicznego w Ryńsku, Sitnie i Przydworzu oraz wodociągu zakładowego w Wałyczu. Woda z wymienionych ujęć posiadała zwiększoną zawartość żelaza, manganu oraz wysoką twardość ogólną. W grupie studni publicznych (3 obiekty) jakość wody jest znacznie gorsza. Wszystkie badane studnie sklasyfikowano jako nie odpowiadające wymaganiom sanitarnym, ze względu na zły skład fizyko-chemiczny wody (nieuzdatnionej). Z badań wynika, że nieodpowiednia (do spożycia) jakość wody jest bardziej wynikiem naturalnego składu skład fizyko-chemiczny pobierane wody, aniżeli wpływu zanieczyszczeń o charakterze antropogenicznym. Potwierdzają to wyniki badań bakteriologicznych, które nie budzą zastrzeżeń.

3.4 Powietrze atmosferyczne

Na terenie gminy Wąbrzeźno Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska prowadził w latach 1996 - 2001 badania zanieczyszczenia powietrza dwutlenkiem siarki i dwutlenkiem azotu metodą pasywną w 3 punktach pomiarowych z miesięczną ekspozycją próbników: w pobliżu granicy z miastem Wąbrzeźnem (przy drodze z Radzyna Chełmińskiego), w Czystochlebiu oraz w Trzcianie.

Wyniki pomiarów imisji pasywnej SO₂ i NO₂ z lat 1996 - 2001 r. w gminie Wąbrzeźno

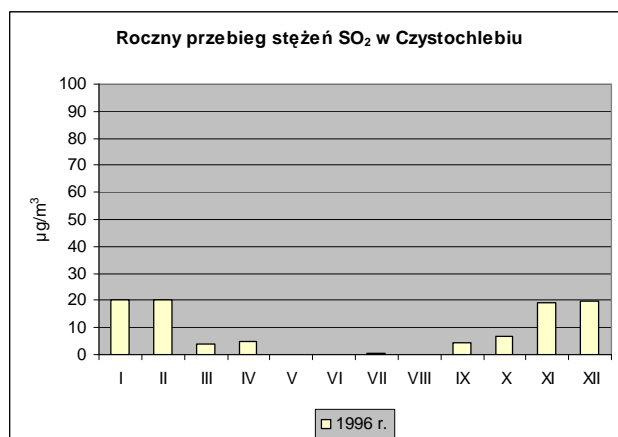
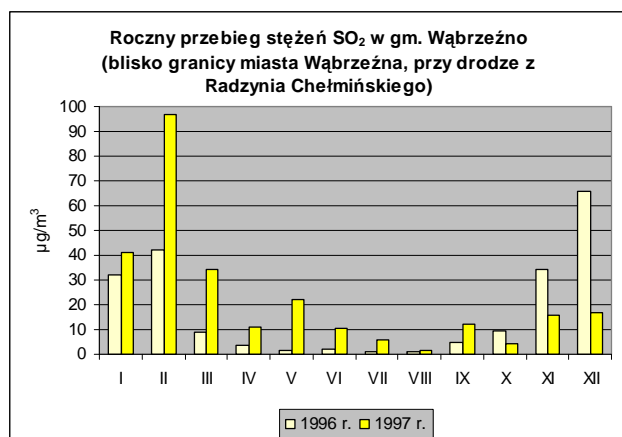
Lp.	Lokalizacja punktu	stężenie średnie roczne SO ₂ (µg/m ³)			stężenie średnie roczne NO ₂ (µg/m ³)		
		1996 r.	1997 r.	2000/ 2001	1996 r.	1997 r.	2000/ 2001
1	Czystochleb	11,0	-	-	8,9	-	-
2	Trzciano	-	19,4	5,8	-	13,2	11,5

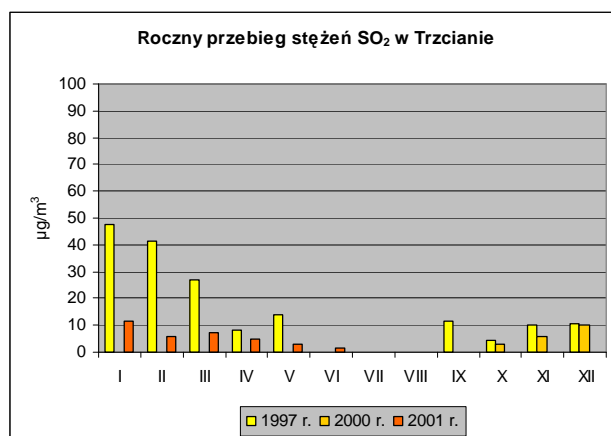
2000/2001 – oznacza 12-miesięczną serię pomiarową (II półrocze 2000 r. i I półrocze 2001 r.),

Zastosowana metoda analityczna wykorzystuje pasywne pobieranie próbek. Polega ono na ekspozycji w badanym powietrzu próbnika pasywnego o średnicy 25 mm i głębokości 10 mm. Próbnik wykonany jest z barwionego na czarno polietylenu w celu wyeliminowania wpływu światła słonecznego.

Dla zwiększenia dokładności pomiarów, w punkcie pomiarowym zawieszano po 3 próbniiki pasywne na ekspozycję miesięczną, a za wynik końcowy przyjęto średnią arytmetyczną z wyników z trzech próbników. Próbniki przywiązuje się za pomocą żyłki o długości co najmniej 10 cm do poziomego wysięgnika (druetu) przymocowanego do słupa. Wysokość zawieszenia próbników nad poziomem gruntu wynosi od 2 do 3 metrów. Do badań wykorzystano wersję próbników z nośnikami absorbentów w postaci dwóch metalowych siateczek.

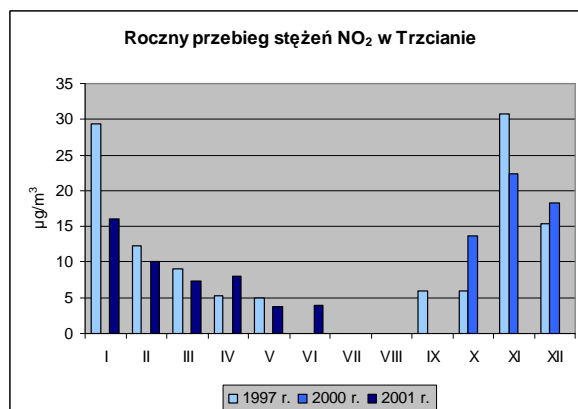
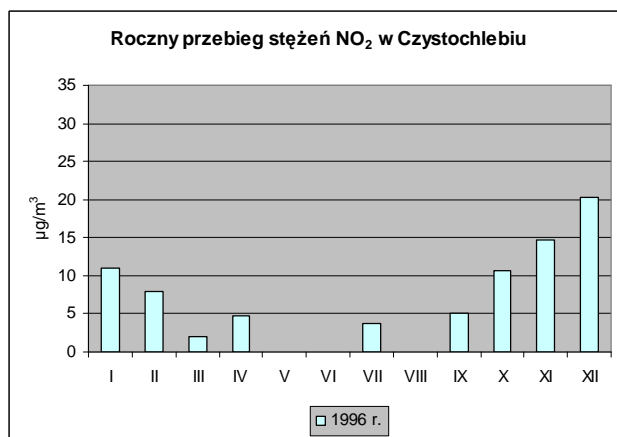
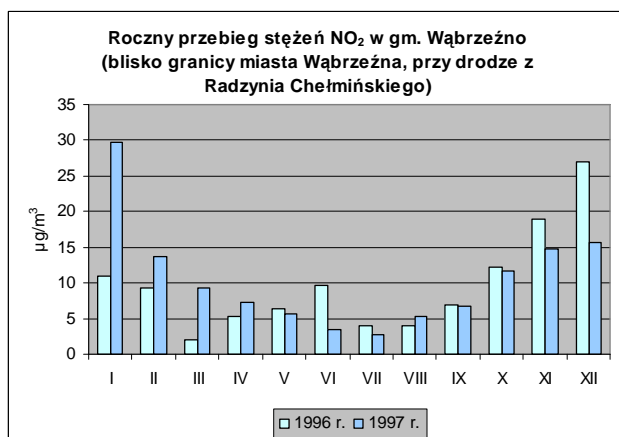
Na podstawie uzyskanych wyników z lat 1996-2001 można stwierdzić, że zanieczyszczenie powietrza **dwutlenkiem siarki** w gminie należało do średnich na tle powiatu wąbrzeskiego. W latach 1996-1997 poziom stężeń (od 11,0 µg/m³ do 22,7 µg/m³) był znacznie wyższy niż w 12-miesięcznej kampanii pomiarowej w latach 2000-2001. Stężenie średnie z tej kampanii wyniosło w Trzcianie tylko 5,8 µg/m³.

We wszystkich trzech punktach pomiarowych zaznaczył się typowy dla zanieczyszczeń pochodzenia energetycznego przebieg stężeń, z maksimum w miesiącach zimowych (sezon grzewczy) i minimum w lecie. Dominacja sezonu grzewczego wskazuje na duży udział emisji energetycznej w tym okresie w ogólnej emisji w gminie.

W przypadku wyników badań **dwutlenku azotu**, obliczone stężenie średnie roczne osiągnęły w wieloleciu wyrównany poziom (8,9-13,2 µg/m³). W rocznym przebiegu stężeń miesięcznych NO₂ zaznacza się wyraźna dominacja sezonu zimowego nad letnim. Fakt takiej sezonowości stężeń dwutlenku azotu wskazuje na dominującą emisję tego zanieczyszczenia ze źródeł energetycznych.

W żadnym punkcie pomiarowym na terenie gminy nie zanotowano przekroczenia dopuszczalnego stężenia NO₂, które w latach 1996 - 1997 wynosiło 50 µg/m³, a od 1998 roku 40 µg/m³.

4. Zagrożenia środowiska

4.1 Hałas (komunikacyjny i przemysłowy)

Dotychczasowe badania wskazują, że zagrożenie hałasem na terenie całego powiatu wąbrzeskiego, w tym gminy Wąbrzeźno, związane jest głównie z hałasem komunikacyjnym i odnosi się do terenów przyległych do głównych tras drogowych i kolejowych. Do głównych czynników mających wpływ na poziom emisji hałasu komunikacyjnego należą:

- natężenie ruchu,
- struktura strumienia pojazdów, a zwłaszcza udziału w nim transportu ciężkiego,
- stan techniczny pojazdów,
- rodzaj i stan techniczny nawierzchni,
- organizacja ruchu drogowego,
- charakter zabudowy (zagospodarowanie) terenów otaczających.

Oceniając zagrożenie hałasem komunikacyjnym przyjmuje się, że hałas o poziomie równoważnym poniżej 50 dB (w porze dziennej) nie jest uciążliwy dla człowieka. Hałas o poziomie równoważnym powyżej 70 dB uważa się za szkodliwy dla człowieka.

Na terenie gminy Wąbrzeźno zasadniczy szkielet układu drogowego tworzą drogi wojewódzkie:

- Nr 534 (Grudziądz-Golub-Dobrzyń),
- Nr 548 (Lisewo-Wąbrzeźno),
- Nr 551 (Chełmża-Wąbrzeźno)
- Nr 554 (Orzechowo-Kowalewo).

Przeprowadzony w 2000 roku generalny pomiar ruchu wykazał, że na wymienionych drogach dobowy ruch (SDR) wynosił: droga nr 534 Wąbrzeźno – Radzyń Chełmiński (2200 poj./dobę), droga nr 554 Kowalewo Pom – Orzechowo (1300 poj/dobę), pozostałe odcinki dróg wojewódzkich charakteryzują się SRD w granicach 1100 – 1700 pojazdów.

O wielkości emisji poziomu dźwięku od tras komunikacyjnych decyduje głównie natężenie ruchu pojazdów i udział w nim transportu ciężkiego. Dla wyszczególnionych wyżej

dróg udział transportu ciężkiego jest wysoki i wynosi z reguły 4 - 20 %, a w niektórych przypadkach, tak jak np. na drodze 534 przekracza 21 %.

Dane literaturowe wskazują, że strefy negatywnego oddziaływania akustycznego wynoszą w przypadku dróg:

- autostrad, dróg ekspresowych i krajowych o SDR powyżej 10 tys. pojazdów - do 200 m, a o SDR 5-10 tys. pojazdów - do 160 m,
- wojewódzkich o natężeniu powyżej 5 tys. poj./dobę - do 160 m, a poniżej 5 tys. pojazdów - do 80 m,
- dróg powiatowych - około 50 - 80 m.

Wyniki prowadzonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska pomiarów hałasu w ramach tzw. monitoringu szczególnych uciążliwości akustycznych wzdłuż głównych tras komunikacyjnych wskazują, że w gminie Wąbrzeźno do najbardziej zagrożonych hałasem komunikacyjnym zaliczyć należy miejscowości o zwartej zabudowie, przez które przebiegają wyżej scharakteryzowane drogi wojewódzkie. Należą do nich: Orzechowo, Nielub, Ryńsk, Stanisławki, Wałycz.

Najbardziej uciążliwa okazała się droga wojewódzka nr 534 (Rypin – Grudziądz), na której średni poziom natężenia dźwięku wyniósł 71,7 dB[A]. Najmniej uciążliwą okazała się droga wojewódzka nr 548 (Wąbrzeźno – Stolno) ze średnim poziomem 56,7 dB[A]. Badania te prowadzone w połowie lat 90-tych 9 lat temu; obecnie ze względu na znaczący przyrost ilości pojazdów i wzrost natężenia ruchu wartości natężenia dźwięku będą wyższe.

Uciążliwość hałasu kolejowego w gminie Wąbrzeźno jest marginalna. Dotyczy bowiem tylko obszarów bezpośrednio przyległych do linii kolejowych, a te najczęściej przebiegają z dala od terenów zwartej zabudowy mieszkaniowej. Ponadto sieć linii kolejowych systematycznie się zmniejsza, zmniejsza się też częstotliwość kursowania oraz długość składów pociągów. Główną linią kolejową, a zarazem głównym źródłem emisji hałasu kolejowego w gminie jest linia nr 353 Poznań - Inowrocław - Toruń - Olsztyn, przebiegająca przez gminy Wąbrzeźno i Książki.

Opierając się o dane literaturowe, zasięg strefy uciążliwości akustycznej określonej izofoną 60 dB określić należy dla linii nr 353 na około 50 - 100 m w porze dziennej. W przypadku pory nocnej, gdzie miarą uciążliwości akustycznej jest izofoną 50 dB, strefa uciążliwości sięga 150 - 300 m.

Hałas przemysłowy

W stosunku do skali problemu jakim jest hałas komunikacyjny uciążliwości hałasu przemysłowego w gminie jest niewielka. Hałas przemysłowy swym zasięgiem obejmuje z reguły znacznie mniejszy obszar i liczbę ludności narażoną na jego oddziaływanie. Stanowić może jednak znaczne uciążliwości. Szczególnie wszędzie tam, gdzie występuje styk zabudowy przemysłowej z zabudowa mieszkaniową. Hałas ten jest bardziej zróżnicowany od hałasu komunikacyjnego ze względu na różnorodność źródeł znajdujących się na terenie podmiotów gospodarczych. Źródłami są instalacje przemysłowe, sieci i urządzenia energetyczne, ale także obiekty, gdzie prowadzona działalność gastronomiczno-rozrywkowa.

Na terenie gminy Wąbrzeźno, w chwili tworzenia niniejszego opracowania, nie zidentyfikowano, czynnych źródeł hałasu przemysłowego o ponad normatywnym oddziaływaniu.

4.2 Pola elektromagnetyczne

Źródłami promieniowania elektromagnetycznego w dolnym paśmie wysokich częstotliwości (0,1-300 MHz) są linie i stacje elektroenergetyczne, a także liczne urządzenia radiokomunikacyjne, takie jak: nadajniki radiowe, nadajniki telewizyjne, radiotelefony, stacje przekaźnikowe oraz rozmaite techniczne urządzenia przemysłowe i medyczne. W podstawowym paśmie mikrofalowym (0,3-300 GHz) źródłami promieniowania są m.in:

- wyższe pasmo telewizyjne,
- radiotelefony i sieci łączności ruchomej,
- telefonia komórkowa,
- bezprzewodowe sieci komputerowe,
- komunikacja w podczerwieni,
- nagrzewnice mikrofalowe,
- różnorodne grzewcze urządzenia kuchenne i suszące.

Według danych literaturowych strefy o podwyższonej wartości pola elektromagnetycznego występują:

wokół linii i stacji elektroenergetycznych o napięciu 110 kV lub wyższym,
w pobliżu instalacji radiokomunikacyjnych i radiolokacyjnych (anten radiowo-telewizyjne).

Na terenie gminy występują trzy linie elektroenergetyczne WN: dwie linie 110 kV i jedna linia 400 kV. W przypadku linii przesyłowych WN natężenia pól elektrycznych szybko maleją wraz z oddalaniem się od linii – poniżej 1kV /m (jest to wartość dopuszczalna wg obowiązujących przepisów dla obszarów zabudowy mieszkaniowej) w odległości od 10 do 30 m licząc od rzutu skrajnego przewodu na powierzchnie terenu; z kolei stacje elektroenergetyczne z reguły charakteryzują się oddziaływaniem ograniczonym do terenu zajmowanej działki (na terenie gminy nie ma stacji transformatorowej WN).

Inne źródła promieniowania - według danych Urzędu Regulacji Telekomunikacji i Poczty Kujawsko-Pomorskiego Oddziału Okręgowego w Bydgoszczy na terenie gminy Wąbrzeźno nie ma stacji bazowych telefonii komórkowej.

4.3 Gospodarka odpadami

Na terenie gminy Wąbrzeźno w roku 2002 wytworzono ogółem 1964 Mg odpadów komunalnych, z czego na składowisko zwieziono ok. 700 Mg, a zebrano selektywnie ok. 11 Mg. Na terenie gminy nie funkcjonuje żadne składowisko odpadów. Odpady z gminy Wąbrzeźno składowane są na składowisku w Niedźwiedziu (gm. Dębowa Łąka).

Prowadzoną w gminie Wąbrzeźno gospodarkę odpadami komunalnymi należy ocenić jako niewystarczającą ze względu na:

- niski stopień zorganizowanej zbiórki odpadów od mieszkańców,
- brak zorganizowanego systemu zbiórki surowców wtórnych „u źródła”,
- brak zorganizowanego systemu zbiórki odpadów niebezpiecznych od mieszkańców.

Szczegółową analizę ilości i rodzaju odpadów powstających na terenie gminy Wąbrzeźno oraz sposobów ich unieszkodliwiania zawiera odrębne opracowanie – Plan gospodarki odpadami.

4.4 Gospodarka wodno-ściekowa

4.4.1 Zaopatrzenie w wodę

Na terenie gminy znajdują się 2 ujęcia wody zasilające wodociągi zbiorowe, o łącznej wydajności ok. 60m³/d. Długość sieci wodociągowej wynosi łącznie 217,2 km. Stopień zwodociągowania gminy jest średnio wysoki i wynosi ok. 75%.

Tab. Szacowana wielkość poboru wody

Gmina	Liczba mieszkańców*	Stopień zwodociągowania	Pobór wody (m ³ /d)
gm. Wąbrzeźno	8 906	75,0	890,6
Powiat:	36 237	92,5	3 623,7

*Liczba mieszkańców wg danych Starostwa Powiatowego, stan na 31.12.2003 r.

Wielkość poboru wody obliczono wg wskaźnika: 0,1 m³/mk/d (tab.1 do rozporządzenia Ministra Infrastruktury z dnia 14 stycznia 2002 r. w sprawie określenia przeciętnych norm zużycia wody - Dz.U.Nr 8, poz.70).

4.4.2 Odprowadzanie ścieków

Na terenie gminy Wąbrzeźno powstaje średnio na dobę ok. 890 m³ ścieków komunalnych. Gospodarka ściekowa obejmuje 3 rodzaje rozwiązań:

- I. systemy kanalizacji zbiorczej wyposażone w grupowe oczyszczalnie ścieków,
- II. systemy kanalizacji indywidualnej oparte na małych (przydomowych) oczyszczalniach ścieków,
- III. obszary nieskanalizowane oparte na zbiornikach wybieralnych (szambach).

Tab. Zbiornice systemy kanalizacyjne i grupowe oczyszczalnie ścieków wg gmin

Gmina	Długość sieci kan. sanitarnej (km)	% skanalizowania	Oczyszczalnia ścieków		Uwagi
			Q śrd (m ³ /d)	Obciążenie m ³ /d /%	
gm. Wąbrzeźno	8,4	2	<ul style="list-style-type: none"> • 92 (Nielub) • 134 (Wałycz) • 110 (Wronie) razem: 336 m ³ /d	-	Oczyszczalnie b.PGR zmieniono na przepompownie, a ścieki skierowano do oczyszczalni w Wąbrzeźnie
Powiat:	67,5	34,8	3520	1932/55%	

Tab. Indywidualne systemy oparte na przydomowych oczyszczalniach ścieków

Gmina	Ilość przydomowych oczyszczalni	Uwagi/lokalizacja
gm. Wąbrzeźno	4	Czystochleb
Powiat:	59	

Bilans ścieków:

- ścieki komunalne ogółem – 890 m³/d
- ścieki oczyszczane – 336 m³/d + ok. 2 m³/d (oczyszczalnie przydomowe)

Obecną gospodarkę wodno-ściekową na terenie gminy ocenia się jako niezrównoważoną z uwagi na:

- znaczny stopień zwodociągowania gminy (75%),
- niski stopień skanalizowania (ok.2%),
- niewystarczający wskaźnik ścieków podlegających oczyszczaniu (ok.38%)
- małą (w stosunku do skali rozproszonej zabudowy), ilość oczyszczalni przydomowych.

5. Najważniejsze problemy ekologiczne gminy Wąbrzeźno

Z przeprowadzonej oceny stanu środowiska wynika, że do najważniejszych problemów ekologicznych gminy Wąbrzeźno należą:

I. W zakresie stanu zasobów przyrodniczych

1. Znaczna podatność gleb na erozję

Jednym z najważniejszych problemów ekologicznych na terenie gminy Wąbrzeźno jest zagrożenie gleb procesami erozji, zarówno wietrznej jak i wodnej powierzchniowej. Na terenie gminy problem zagrożenia erozją gleb dotyczy ok. 3,5 tys. ha, tj. 23% użytków rolnych.

2. Niski udział lasów i zadrzewień

Obszar gminy Wąbrzeźno, podobnie jak teren całego powiatu wąbrzeskiego, należy do słabiej zalesionych w skali regionu. Lasy i grunty leśne zajmują 2743 ha, co stanowi 13,7% ogólnej powierzchni gminy. Lasy na terenie gminy są rozmieszczone nierównomiernie, a znaczna część gminnego terytorium pozbawiona jest jakiegokolwiek naturalnej roślinności. Znaczna podaż gruntów o niskiej przydatności rolniczej stwarza jednak dobre warunki do zwiększenia lesistości gminy.

3. Brak ochrony wartościowych przyrodniczo terenów (użytków ekologicznych)

Na terenie gminy Wąbrzeźno istnieje bardzo wiele śródpolnych oczek wodnych, mokradeł, torfowisk, które spełniają ważną rolę w utrzymaniu bioróżnorodności terenu. Ulegają one stopniowemu zanikowi i degradacji w wyniku m.in. zabiegów agrotechnicznych i melioracyjnych. Obiekty te należy zinwentaryzować i objąć ochroną w formie użytków ekologicznych. Istniejące formy ochrony przyrody obejmują w większości tereny leśne, w tym Lasów Państwowych oraz obszary wód powierzchniowych. W szczególności należy zwrócić uwagę na brak użytków ekologicznych poza terenami Lasów Państwowych. Objęcia ochroną np. rezerwatową, wymaga „Torfowisko Zgniłka”.

II. W zakresie zagrożeń i zanieczyszczeń środowiska:

1. Nadmierne zanieczyszczenie wód powierzchniowych.

Dotyczy to w szczególności wód płynących (rzek i mniejszych cieków), z których jedynie Kanał Zgniłka posiada III klasę czystości. Największa rzeka przepływająca przez teren gminy – Struga Wąbrzeska prowadzi wody pozaklasowe - n.o.n (nie odpowiadające normom). Z badanych jezior jedynie Wieczno Południowe posiada wody w II klasie czystości. Stan pozostałych jezior nie był badany, jednakże ich kondycja troficzna wskazuje na znaczną podatność na degradację i presję zanieczyszczeń obszarowych spływających z pól.

2. Zagrożenie zanieczyszczeniem wód podziemnych

Z przedstawionej w rozdz. 3.3 oceny wynika, że wody podziemne w badanych ujęciach, zasilających wodociągi zbiorowe, charakteryzują się średnią i wysoką jakością, na pograniczu klasy Ib i II. W kilku jednak przypadkach stwierdzono złą jakość wody, m.in. dotyczyło to: wodociągu publicznego w Ryńsku, Sitnie i Przydworzu oraz wodociągu zakładowego w Wałyczu. Woda z wymienionych ujęć posiadała zwiększoną zawartość żelaza, manganu oraz wysoką twardość ogólną. W grupie studni publicznych (3 obiekty) jakość wody była znacznie gorsza. Wszystkie badane studnie sklasyfikowano jako nie odpowiadające wymaganiom sanitarnym, ze względu na zły skład fizyko-chemiczny wody (nieużydatnionej). Z badań wynika, że nieodpowiednia (do spożycia) jakość wody jest bardziej wynikiem naturalnego składu skład fizyko-chemiczny pobierane wody, aniżeli wpływu zanieczyszczeń o charakterze antropogenicznym. Potwierdzają to wyniki badań bakteriologicznych, które nie budzą zastrzeżeń.

3. Znaczne zagrożenie hałasem, zwłaszcza komunikacyjnym.

Zagrożenie hałasem na terenie gminy Wąbrzeźno związane jest głównie z hałasem komunikacyjnym i odnosi się do terenów przyległych do głównych tras drogowych. Do najbardziej zagrożonych hałasem komunikacyjnym zaliczyć należy miejscowości o zwartej zabudowie, przez które przebiegają drogi wojewódzkie. Należą do nich Orzechowo, Nielub, Ryńsk, Stanisławki, Wałycz.

4. Emisja zanieczyszczeń do powietrza (problem lokalny)

Problem nadmiernej okresowo lub uciążliwej emisji zanieczyszczeń do powietrza występuje lokalnie, w obszarach zwartej zabudowy oraz większych miejscowościach (Wałycz, Nielub, Ryńsk) gdzie w okresie grzewczym ma miejsce tzw. emisja niska z domowych palenisk i lokalnych kotłowni. Należy jednocześnie podkreślić, że w gminie nie występuje problem nadmiernego zanieczyszczenia powietrza, bowiem według dokonanych klasyfikacji (Raport WIOŚ) powiat wąbrzeski znalazł się w najkorzystniejszej klasie A, tak w klasyfikacji ogólnej, jak i w klasyfikacjach dokonanych dla poszczególnych zanieczyszczeń. Nie ma więc potrzeby podejmowania szczególnych działań ochronnych.

III. W zakresie infrastruktury komunalnej mającej wpływ na stan środowiska

1. Niedostatecznie rozwinięty system gospodarki wodno-ściekowej

Na terenie gminy Wąbrzeźno wskaźnik ilości ścieków poddawanych procesowi oczyszczania do ilości wytwarzanych ścieków bytowo-gospodarczych jest stosunkowo niski i wynosi niecałe ok.38 %. Decyduje o tym przede wszystkim brak rozwiniętej sieci kanalizacji sanitarnej. Na terenie gminy występują miejscowości, gdzie brak jest w ogóle kanalizacji, a podstawową metodą postępowania ze ściekami jest ich odprowadzanie do gruntu. Drugi ważny wniosek wynikający z analizy gospodarki wodno-ściekowej to stwierdzenie, że ścieki ze znacznej części obszaru gminy można kierować do oczyszczalni w Wąbrzeźnie, która posiada wystarczającą rezerwę przepustowości. Oznacza to, że dla zaspokojenia potrzeb gminy w zakresie pełnego oczyszczania ścieków należy przede wszystkim rozwijać sieć kanalizacyjną. Propozycje rozwiązań koncepcyjnych w zakresie gospodarki wodno-ściekowej zawierać będzie część II (programowa).

2. Braki w systemie gospodarki odpadami

Prowadzoną w gminie Wąbrzeźno gospodarkę odpadami komunalnymi oceniono jako niewystarczającą ze względu na:

- brak zorganizowanego systemu zbiórki surowców wtórnych „u źródła,
- brak zorganizowanego systemu zbiórki odpadów niebezpiecznych od mieszkańców.

Z bilansu gospodarki odpadami komunalnymi wynika, że około 1200 Mg odpadów w skali roku wytwarzanych przez mieszkańców gminy trafia w sposób niekontrolowany do środowiska (spalanie odpadów, dzikie wysypiska).

Wymienione problemy ekologiczne, w poszczególnych kategoriach, uszeregowano w kolejności odpowiadającej, zdaniem autorów Programu, wadze zagadnienia i hierarchii ważności w odniesieniu do stanu środowiska i możliwości jego poprawy.

II. Program ochrony środowiska

1. Założenia wstępne

Podstawowymi dokumentami, w które „wpisują się” cele ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno są przede wszystkim: „Polityka ekologiczna państwa na lata 2003 – 2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007 – 2010”, „Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego”, „Strategia rozwoju województwa kujawsko-pomorskiego” i „Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego”.

Cele ekologiczne Programu stanowią rozwinięcie i uszczegółowienie celów w zakresie ochrony środowiska i rozwoju infrastruktury służącej ochronie środowiska sformułowanych w „Strategii rozwoju gminy Wąbrzeźno” oraz w „Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wąbrzeźno”.

Założono, że program obejmie dwa horyzonty czasowe:

I lata 2004 – 2007

II lata 2008 - 2016

2. Uwarunkowania wynikające z istniejących planów i programów

Podstawowym dokumentem określającym cele i priorytety ekologiczne na terenie powiatu jest Program ochrony środowiska powiatu wąbrzeskiego. Jako podstawowy cel ekologiczny na obszarze powiatu wąbrzeskiego do 2016 r. przyjęto kształtowanie walorów środowiska przyrodniczego powiatu w celu poprawy jakości życia mieszkańców powiatu oraz zwiększenia jego atrakcyjności i możliwości rozwoju gospodarczego.

Realizacja celu głównego jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów ochrony środowiska oraz realizacji celów cząstkowych. Ocena aktualnego stanu środowiska na obszarze powiatu i identyfikacja najważniejszych problemów ekologicznych upoważniają do stwierdzenia, że celami tymi są:

- zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej,
- dalsza poprawa jakości wód powierzchniowych, zwłaszcza jezior,

- wdrożenie nowoczesnego systemu gospodarki odpadami,
- ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- kształtowanie systemu obszarów chronionych,
- zwiększenie lesistości powiatu,
- dalsza poprawa jakości powietrza atmosferycznego,
- ochrona złóż kopalin przed nieracjonalną eksploatacją i rekultywacja terenów poeksploatacyjnych,
- zachowanie jakości wód podziemnych i ich ochrona przed degradacją,
- poprawa warunków klimatu akustycznego.

Według Strategii rozwoju gminy Wąbrzeźno na lata 1998-2010 celem strategicznym dla gminy jest „Rozwój gospodarczy gminy poprzez rozwój przedsiębiorczości, turystyki i zakładów przetwórstwa rolno-spożywczego”. W zakresie ochrony środowiska przyrodniczego Strategia zakłada:

- 100% gospodarstw korzysta z oczyszczalni ścieków do 2010 roku,
- zakończenie zwodociągowania gminy, w tym budowa wodociągu w Czystochlebiu oraz budowa wodociągów: Myśliwiec – Jaworze – Sitno – Wałycz i Orzechowo – Węgorzyn,
- skanalizowanie 4 ośrodków – miejscowości o wysokim stopniu urbanizacji do 2010 roku,
- budowa oczyszczalni w Ryńsku i kanalizacja zwartej zabudowy, budowa przepompowni w Przydworzu i Wałyczu wraz z kanalizacją,
- budowa biologicznych oczyszczalni przyzagrodowych,
- gazyfikacja co najmniej 1 ośrodka zurbanizowanego do 2010 roku (Wałycz),
- budowa kotłowni w Ryńsku oraz modernizacja istniejących kotłowni w Zieleniu i Wroniu,
- regulacja stosunków wodnych – utrzymywanie cieków,
- powiększenie ilości zdrenowanych użytków rolnych,
- poprawę czystości wody, powietrza i gleby,
- inspirowanie do budowy płyt gnojowych i zbiorników.

3. Cele ekologiczne założone w Programie

3.1 Wprowadzenie

Podstawową przesłanką określenia celów ekologicznych Programu była ocena stanu środowiska gminy oraz wynikająca z niej hierarchia głównych problemów ekologicznych. Formułując Program starano się jednocześnie uwzględnić priorytety w zakresie ekologii, gospodarki przestrzennej i rozwoju infrastruktury zawarte w Strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy. Jako podstawowy cel ekologiczny na obszarze gminy Wąbrzeźno do 2016 r. przyjęto w Programie „Ochronę zasobów środowiska przyrodniczego gminy i ich wykorzystanie w celu poprawy jakości życia mieszkańców i zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego”.

Realizacja celu głównego jest możliwa pod warunkiem przyjęcia jako powszechnie obowiązującej zasady zrównoważonego rozwoju, identyfikacji określonych priorytetów ochrony środowiska oraz realizacji celów cząstkowych. Ocena aktualnego stanu środowiska na obszarze gminy i identyfikacja najważniejszych problemów ekologicznych upoważniają do stwierdzenia, że celami tymi są:

- poprawa jakości wód powierzchniowych, zwłaszcza nadmiernie zanieczyszczonych jezior,
- poprawa jakości wód podziemnych i ich ochrona przed zanieczyszczeniem,
- ochrona gruntów przed erozją i przeciwdziałanie degradacji gleb,
- zachowanie i kształtowanie różnorodności biologicznej,
- zwiększenie powierzchni lasów i zadrzewień,
- utrzymanie dobrego stanu aerosanitarnego powietrza,
- poprawa warunków klimatu akustycznego,
- rozbudowa systemów i urządzeń oczyszczania ścieków, w tym zbiorczych systemów kanalizacyjnych,
- wdrożenie nowoczesnego systemu gospodarki odpadami.

3.2 Obszary priorytetowe

Przeprowadzona w części I opracowania diagnoza stanu środowiska z jednej strony, oraz określone w strategii rozwoju społeczno-gospodarczego gminy kierunki rozwoju i zagospodarowania terenu z drugiej, były podstawą wytypowania obszarów priorytetowych

wymagających szczególnej uwagi i skoncentrowania działań ochronnych. Zdiagnozowano obszary w dwóch podstawowych kategoriach:

I - obszarów (obiektów) najbardziej zanieczyszczonych lub narażonych na niekorzystne zmiany w środowisku, wymagających działań minimalizujących (neutralizujących) skutki,

II - obszarów o wysokich walorach środowiska wymagających ochrony z uwagi na konieczność ich zachowania lub znaczenie dla zrównoważonego rozwoju powiatu.

W kategorii obszarów narażonych na niekorzystne zmiany w środowisku w skali gminy wytypowano 2 obszary:

- dolina Strugi Wąbrzeskiej z Jez. Małe Radowiska, gdzie występuje znaczne zanieczyszczenie wód powierzchniowych,
- rejon Ryńska, gdzie brak jest kanalizacji i występuje duże zagrożenie dla wód powierzchniowych i podziemnych.

W kategorii obszarów o wysokich, bądź znaczących walorach przyrodniczych, wymagających koncentracji działań ochronnych, wytypowano w gminie 3 obszary:

- kompleks leśny okolic Wronia, z rezerwatem przyrody,
- południowo-wschodnie obrzeża jeziora Wieczno Południowe, wchodzące w skład obszaru chronionego krajobrazu,
- dolina Strugi Wąbrzeskiej z jeziorem Małe Radowiska, z uwagi na znaczenie obszaru jako korytarza ekologicznego powiązanego z doliną Drwęcy.

4. Program działań dla ochrony środowiska na lata 2004-2007 z perspektywą na lata 2008-2016

4.1 W zakresie ochrony i racjonalnego użytkowania zasobów naturalnych

4.1.1 Ochrona gleb

Obszar gminy Wąbrzeźno odznacza się zróżnicowaną przydatnością zasobów glebowych dla potrzeb rolnictwa. Najlepsze warunki do produkcji rolniczej występują na polodowcowej wysoczyźnie morenowej zbudowanej z glin zwałowych i piasków gliniastych. Ze względu na „odkryty” charakter wysoczyzny morenowej występują tam procesy degradacji gleb.

Podstawowym kierunkiem działań w zakresie ochrony zasobów glebowych jest ochrona gruntów o najlepszej przydatności rolniczej przed przeznaczaniem na cele nierolnicze. Dotyczyć to powinno w szczególności gruntów II i III klasy bonitacyjnej. Kompetencje w tym zakresie posiada Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi, który wydaje zgodę na wyłączenie z użytkowania nierolniczego gruntów klas bonitacyjnej I-III. W odniesieniu do gruntów klasy IV stosowną zgodę wydaje wojewoda. Przy przekazywaniu gleb chronionych na cele nierolnicze należy stosować obowiązek zdjęcia i zagospodarowania wierzchniej - próchnicznej warstwy gleby.

Bardzo ważnym kierunkiem działań w zakresie ochrony zasobów glebowych jest zapobieganie procesom degradacji gleb. Na terenach o urozmaiconej rzeźbie terenu np. w strefach krawędziowych rynien polodowcowych i dolin wód roztopowych istnieje duże zagrożenie erozją wodną powierzchniową i wąwozową. Głównym sposobem przeciwdziałania tym procesom jest stosowanie orki wzdłuż a nie w poprzek stoku, preferowanie trwałych użytków zielonych na stromych stokach w miejsce gruntów ornych, wprowadzanie zadrzewień i zakrzewień. W zakresie przeciwdziałania procesom erozji wietrznej występującej głównie na odkrytych powierzchniach wysoczyznowych, a objawiającej się wywiewaniem cząstek próchnicznych należy wprowadzać na tereny użytkowane rolniczo różnorodnościowe formy zieleni (kępowe, szpalerowe).

Bardzo ważnym kierunkiem działań jest racjonalne stosowanie nawozów sztucznych i środków ochrony roślin, które oprócz zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych powodują „zmęczenie” gleby. Preferować należy stosowanie nawozów naturalnych - obornika.

Utrzymanie odpowiednich warunków wodnych w glebie zapewniają systemy melioracyjne. Należy prowadzić odpowiednią konserwację rowów i kanałów melioracyjnych przede wszystkim w celu zapewnienia ich drożności. Wadliwie funkcjonujące systemy melioracyjne (np. tylko odwadniające teren) należy sukcesywnie modernizować.

Na terenach użytkowanych rolniczo znajdujących się w bezpośrednim sąsiedztwie tras komunikacyjnych o dużym natężeniu ruchu należy wykluczyć produkcję płodów rolnych do bezpośredniej konsumpcji, np. warzyw i owoców. Wzdłuż dróg należy wyłączać z użytkowania rolniczego co najmniej kilkumetrowej szerokości pas terenu i wprowadzać zadrzewienia o funkcji izolacyjnej.

Podstawowe kierunki działań w zakresie ochrony zasobów glebowych stanowią:

- ochrona gleb o wysokiej przydatności rolniczej przed zmianą sposobu użytkowania,

- utrzymanie i odbudowa systemów melioracyjnych,
- wprowadzanie zieleni na tereny użytkowane rolniczo,
- zapobieganie procesom degradacji gleb,
- racjonalne nawożenie gleby i stosowanie środków ochrony roślin,
- wspieranie i promowanie ekologicznych sposobów produkcji rolnej,
- ochrona gleb przed zanieczyszczeniem.

Program działań na lata 2004 - 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Ochrona gleb o wysokiej przydatności rolniczej przed zmianą sposobu użytkowania: wprowadzenie odpowiednich zapisów do miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego	Zadanie własne	-	Wójt, rada gminy
Przeciwdziałanie erozji, głównie wietrznej i wodnej poprzez wprowadzanie zadrzewień ochronnych i odpowiednich zabiegów agroekologicznych	Wspieranie	Fundusze ochrony środowiska	Właściciele i użytkownicy gruntów
Utrzymanie i odbudowa systemów melioracyjnych • opracowanie aktualnego planu potrzeb w zakresie melioracji gruntów	Wspieranie, inicjowanie	Budżet państwa (melioracje podstawowe), użytkownicy gruntów (melioracje szczegółowe)	Użytkownicy gruntów samorząd gminy
Racjonalne nawożenie gleb i ograniczone (do niezbędnego minimum) stosowanie środków ochrony roślin	Inicjowanie	-	Użytkownicy gruntów
Wprowadzanie ekologicznych sposobów produkcji rolnej	Inicjowanie, wspieranie, promocja	Fundusze celowe, fundusze unijne (szkolenia)	Użytkownicy gruntów

4.1.2 Ochrona i kształtowanie zasobów leśnych

Obszar gminy Wąbrzeźno charakteryzuje się stosunkowo niską lesistością. Lasy zajmują powierzchnię 2743 ha, co stanowi 13,7% ogólnej powierzchni gminy. Jest to wartość wyższa od średniej dla powiatu wąbrzeskiego, lecz znacznie niższa od średniej dla województwa (22,6%). Wobec znacznej podaży gruntów o niskiej przydatności rolniczej, możliwe jest zwiększenie wskaźnika lesistości gminy. Dla zobrazowania potencjalnych możliwości zalesień na terenie gminy Wąbrzeźno przedstawia się zestawienie najślabszych gruntów rolnych.

Gmina	Powierzchnia najsłabszych gruntów według klas bonitacyjnych - dane IUNG (ha)		
	V	VI i VIz	Razem
Wąbrzeźno	1.733	1.095	2.828
Powiat:	3.190	1.742	4.932

Opracowany przez Wojewodę Kujawsko-Pomorskiego Program zwiększenia lesistości województwa kujawsko-pomorskiego zakłada zalesienie 194 ha gruntów na terenie gminy do 2020 r. Z kolei Program ochrony środowiska powiatu wąbrzeskiego zakłada zalesienie na terenie gminy Wąbrzeźno 130 ha w latach 2004-2007 i 333 ha w latach 2008-2016.

Głównym celem kierunkowym, założonym w niniejszym Programie, jest zwiększenie lesistości gminy do roku 2016 o około **463 ha**, tj. do poziomu minimum 3206 ha (16% powierzchni gminy). Pozostałe kierunki działań w lasach to:

- minimalizacja przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne,
- zalesianie gruntów porolnych, w tym optymalne kształtowanie granic polno-leśnych,
- ochrona lasów i zadrzewień na terenach dolin rzecznych, obszarach źródłiskowych i podmokłych,
- ochrona obszarów leśnych przed zagrożeniem pożarowym i szkodnikami,
- wprowadzanie zalesień i zadrzewień na tereny stokowe zagrożone erozją.

Program działań na lata 2004 – 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Minimalizacja przeznaczania gruntów leśnych na cele nieleśne w planach zagospodarowania przestrzennego	Zadanie własne	-	Wójt
Zalesianie gruntów porolnych i kształtowanie granic polno-leśnych <ul style="list-style-type: none"> • zalesienie około 130 ha gruntów porolnych 	Wspieranie, planowanie	Fundusz leśny, fundusze ochrony środowiska, środki własne właścicieli gruntów	Użytkownicy gruntów, nadleśnictwo
Ochrona lasów i zadrzewień na terenach dolin rzecznych, obszarach źródłiskowych i podmokłych	Inicjowanie	-	Rdłp, nadleśnictwo
Wprowadzanie zalesień i zadrzewień na tereny stokowe zagrożone erozją	Inicjowanie	Fundusz leśny, fundusze ochrony środowiska, środki własne właścicieli gruntów	Użytkownicy gruntów, nadleśnictwo

4.1.3 Ochrona przyrody i krajobrazu

Głównym celem ochrony zasobów przyrodniczych na terenie gminy Wąbrzeźno jest zachowanie, właściwe wykorzystanie oraz odnawianie i przewracanie do stanu właściwego jej składników, w szczególności ekosystemów zachowanych w stanie naturalnym lub zbliżonym do naturalnego. Ochrona najcenniejszych przyrodniczo ekosystemów i siedlisk powinna być realizowana poprzez obejmowanie ich ochroną prawną m.in. jako użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe. W tym celu niezbędne jest podjęcie działań w kierunku szczegółowego rozpoznania walorów przyrodniczych gminy przez wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej. Szczegółowe rozpoznanie zasobów przyrodniczych gminy pozwoli na wytypowanie i objęcie ochroną kolejnych pomników przyrody i użytków ekologicznych, w tym również poza terenami Lasów Państwowych. Pozwoli to także na utworzenie na terenie gminy form ochronnych dotychczas nie występujących tj. zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej.

Ze względu na położenie części gminy w systemie obszarów chronionych regionu bardzo istotne jest przestrzeganie i wdrażanie zasad gospodarowania (zakazów i ograniczeń) obowiązujących w odpowiednich aktach prawnych. System ekologiczny gminy stanowi fragment obszaru chronionego krajobrazu i znajdujący się na jego terenie rezerwat przyrody. Postuluje się objęcie ochroną jako rezerwat przyrody lub użytk ekologiczny całego torfowiska Zgniłka w celu ochrony unikalnych na Pojezierzu Chełmińskim walorów przyrodniczych tego obszaru. Na terenie gminy nie planuje się utworzenia kolejnych obszarów chronionego krajobrazu. Możliwe są jedynie niewielkie korekty istniejącego obszaru. Na terenie gminy Wąbrzeźno nie występują obszary typowane do europejskiej sieci ekologicznej Natura 2000.

Niezbędne jest podjęcie aktywnej ochrony gatunkowej roślin i zwierząt w celu zabezpieczenia przed wyginięciem dziko występujących roślin i zwierząt. Pozwoli to na zachowanie różnorodności biologicznej gminy. Należy maksymalnie ograniczać zmiany sposobu użytkowania obszarów leśnych, wykluczyć likwidacje śródpolnych zadrzewień, remiz, śródpolnych i śródleśnych oczek wodnych, a przy realizacji obiektów małej retencji wykonać odpowiednie przepławki dla ryb.

W zakresie ochrony zasobów przyrody nieożywionej podstawowym działaniem jest ochrona rzeźby terenu przez ograniczenie do minimum trwałe przekształcanie powierzchni ziemi. W szczególności należy chronić atrakcyjny widokowo i malowniczy krajobraz wzgórz

morenowych w północnej części gminy. Ochrony przed degradacją i zmianą rzeźby terenu wymagają także wszystkie strefy krawędziowe dolin i rynien polodowcowych.

Bardzo istotnym elementem zieleni w krajobrazie rolniczym są parki podworskie. Ze względu na przeważnie zły stan drzewostanu i układu przestrzennego wymagają rewaloryzacji i pielęgnacji. Działania te są możliwe przy zaangażowaniu i współpracy wszystkich służb administracji.

Podstawowe kierunki działań w zakresie ochrony zasobów przyrodniczych stanowią:

- przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczej w celu szczegółowego rozpoznania i udokumentowania zasobów przyrodniczych gminy,
- poprawa różnorodności biologicznej i krajobrazowej na obszarze gminy,
- kształtowanie wieloprzestrzennego systemu obszarów chronionych w celu poprawy funkcjonowania systemu powiązań ekologicznych,
- objęcie ochroną prawną np. jako rezerwat przyrody lub użytek ekologiczny torfowiska Zgniłka,
- uznawanie kolejnych pomników przyrody, użytków ekologicznych, zespołów przyrodniczo-krajobrazowych i stanowisk dokumentacyjnych przyrody nieożywionej,
- rewaloryzacja parków podworskich, w szczególności zabytkowych,
- wprowadzanie zadrzewień i rozwój terenów zielonych,
- ograniczenie trwałych zmian rzeźby terenu.

Program działań na lata 2004 – 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
przeprowadzenie inwentaryzacji przyrodniczej w celu szczegółowego rozpoznania i udokumentowania zasobów przyrodniczych gminy, <ul style="list-style-type: none"> • opracowanie i wydanie publikacji o walorach przyrodniczych gminy 	inicjowanie	fundusze ekologiczne	wójt
objęcie ochroną udokumentowanych (w wyniku inwentaryzacji przyrodniczej) obiektów i terenów, w tym m.in. <ul style="list-style-type: none"> • uznanie za pomniki przyrody okazałych i unikalnych tworów przyrody 	wspieranie, opiniowanie wnioskowanie o ochronę	budżet państwa	WKP (Wojewódzki Konserwator Przyrody) <ul style="list-style-type: none"> • WKP lub rada gminy

wprowadzanie zadrzewień śródpolnych i rozwój terenów zielonych	wspieranie	Budżet państwa, fundusze celowe, budżety gmin, środki własne	użytkownicy gruntów
pielęgnacja i rewaloryzacja parków podworskich	wspieranie, zadanie własne	Budżet państwa, środki własne właścicieli, fundusze ekologiczne	właściciele obiektów

4.1.4 Ochrona środowiska w związku z eksploatacją kopalin

Na terenie gminy Wąbrzeźno nie prowadzi się zalegalizowanej eksploatacji kopalin, na podstawie wydanych koncesji. Kopaliny pozyskiwane są sporadycznie, na potrzeby lokalne, w niewielkich wyrobiskach. Należy zaznaczyć, że największe szkody w środowisku przyrodniczym powoduje eksploatacja „dzika”, która odbywa się w miejscach przypadkowych, bez rozpoznania wielkości i zasięgu złoża. Wydobywanie w takich miejscach, bez odpowiedniego sprzętu powoduje często naruszenia stabilności skarp dolin rzecznych, rynien jeziornych czy zniszczenie cennych form geomorfologicznych oraz powoduje powstawanie „ran” w krajobrazie. Wyrobiska te najczęściej stają się z czasem miejscami wysypywania śmieci i odpadów.

Najistotniejszym kierunkiem działań w zakresie ochrony zasobów kopalin jest ich racjonalne pozyskiwanie zgodnie z przepisami prawa geologicznego i górniczego oraz wydanymi koncesjami. Nie mniej ważne są też działania ukierunkowane na rekultywację terenów zdegradowanych w wyniku prac wydobywczych. Sposób rekultywacji i zagospodarowania terenu po zakończeniu eksploatacji określa starosta. W gminie Wąbrzeźno tereny poeksploatacyjne powinny być rekultywowane głównie w kierunku rolnym lub leśnym. Podstawowe kierunki działań w zakresie ochrony środowiska w związku z wydobywaniem kopalin na terenie gminy Wąbrzeźno stanowią:

- legalizacja wydobywania kopalin w miejscach obecnie eksploatowanych,
- ograniczenie przekształceń powierzchni ziemi w wyniku eksploatacji kopalin,
- racjonalne pozyskiwanie kopalin ze złóż;
- zapewnienie rekultywacji terenu po zakończeniu eksploatacji złoża z przywróceniem użytkowych walorów środowiska,
- likwidacja i rekultywacja wszystkich „dzikich” miejsc eksploatacji kopalin,
- ochrona torfowiska Zgniłka przed niekontrolowaną eksploatacją torfu i kredy,
- opracowanie, wspólnie dla całego powiatu, mapy perspektywicznych zasobów złóż kopalin.

Program działań na lata 2004 – 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminnego	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Legalizacja wydobycia	Inspirowanie, kontrola	-	Podmioty gospodarcze, Starostwo Powiatowe, Geolog Wojewódzki
Maksymalne ograniczenie przekształceń powierzchni ziemi w wyniku eksploatacji kopalni	Zadanie własne w zakresie planowania przestrzennego	-	Podmioty gospodarcze eksploatujące złoża
Likwidacja i rekultywacja wszystkich „dzikich” miejsc eksploatacji kopalni	Zadanie własne	Gminny fundusz ochrony środowiska	Samorządy gminy
Opracowanie mapy zasobów kopalni (w tym terenów perspektywicznych) - w ramach powiatu.	współpraca	PFOŚiGW	Starostwo Powiatowe / Geolog Wojewódzki

4.2 Program działań w zakresie poprawy jakości środowiska i bezpieczeństwa ekologicznego

4.2.1 Ochrona wód powierzchniowych i podziemnych

Na terenie gminy Wąbrzeźno wody powierzchniowe charakteryzują się nadmiernym zanieczyszczeniem. Dotyczy to w szczególności wód płynących (rzek i mniejszych cieków), z których jedynie Kanał Zgniłka posiada III klasę czystości. Największa rzeka przepływająca przez teren gminy – Struga Wąbrzeska prowadzi wody pozaklasowe - n.o.n (nie odpowiadającej normom). Z badanych jezior jedynie Wieczno Południowe posiada wody w II klasie czystości. Znacznie lepsza jest sytuacja w zakresie stanu czystości wód podziemnych, aczkolwiek i tutaj obserwuje się niepokojące sygnały wskazujące na rosnące zanieczyszczenie w niektórych obszarach.

Stan czystości wód powierzchniowych zależy w głównej mierze od czterech grup czynników, z których jedna ma charakter uwarunkowań naturalnych i trzy charakter antropopresji. Uwarunkowania o cechach naturalnych to w przypadku wód płynących: charakter zalewni (np. rolnicza, leśna) i zdolność rzeki do samooczyszczania (wielkość przepływu, spadek, natlenienie itp.), a w przypadku jezior zaawansowanie procesu naturalnej eutrofizacji, czyli „starzenia” się jezior. Czynniki antropopresji to głównie: gospodarka ściekowa (komunalna), rolnictwo, przemysł.

Planowane działania w zakresie gospodarki ściekowej w sektorze komunalnym

Na terenie gminy Wąbrzeźno problem pełnego uporządkowania gospodarki wodno-ściekowej wymaga pilnego rozwiązania. Wskaźnik ilości ścieków poddawanych procesowi oczyszczania do ilości wytwarzanych ścieków bytowo-gospodarczych jest tu stosunkowo niski i wynosi ok.38 %. Decyduje o tym przede wszystkim brak rozwiniętej sieci kanalizacji sanitarnej. Na terenie gminy występują miejscowości, gdzie brak jest w ogóle kanalizacji, a podstawową metodą postępowania ze ściekami jest ich odprowadzanie do wód powierzchniowych lub gruntu. Drugi ważny wniosek wynikający z analizy gospodarki wodno-ściekowej to stwierdzenie, że ścieki ze znacznej części obszaru gminy można kierować do oczyszczalni w Wąbrzeźnie, która posiada wystarczającą rezerwę przepustowości. Oznacza to, że dla zaspokojenia potrzeb gminy w zakresie pełnego oczyszczania ścieków należy przede wszystkim rozwijać sieć kanalizacyjną powiązaną z oczyszczalnią w Wąbrzeźnie, a w terenach bardziej odległych budować uzupełniająco lokalne oczyszczalnie grupowe oraz oczyszczalnie przyzagrodowe.

Na terenie gminy Wąbrzeźno nie ma miejscowości o liczbie mieszkańców w przedziale 2000 – 15 000 RLM, które powinny spełnić wymogi wynikające z ustaleń krajowego programu oczyszczania ścieków komunalnych, zobowiązań międzynarodowych Polski (Dyrektywa 91/271/EWG), a także Programu Ochrony środowiska województwa Kujawsko-Pomorskiego, w zakresie obowiązku budowy oczyszczalni. Ponieważ jednak obecną gospodarkę wodno-ściekową na terenie gminy ocenia się jako niezrównoważoną program pełnego uporządkowania gospodarki ściekowej w sferze komunalnej obejmuje następujące kierunki działań:

- rozwój sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach „ciążących” do oczyszczalni w Wąbrzeźnie (wg Programu koncepcyjnego gospodarki ściekowej dla powiatu wąbrzeskiego),
- budowę oczyszczalni ścieków w Ryńsku, z lokalną siecią kanalizacyjną obejmującą Przydwórz, Ludowice, Sosnówkę, Orzechówko, Orzechowo i Węgorzyn,
- budowę przyzagrodowych oczyszczalni ścieków w terenach nie przewidzianych do skanalizowania.

Program działań w zakresie ochrony wód na lata 2004 – 2007 (sektor komunalny)

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
1. rozwój sieci kanalizacji sanitarnej w miejscowościach objętych programem sanitacji	wspieranie gmin	Budżety gmin, fundusze celowe	Samorządy gmin
2. budowa oczyszczalni ścieków w Ryńsku	zadanie własne	Budżet gminy, fundusze celowe	Samorządy gmin
3. budowa przyzagrodowych oczyszczalni ścieków w terenach nie przewidzianych do skanalizowania	Inicjowanie programów budowy, wspieranie	środki własne, fundusze celowe	Właściciele gospodarstw

Planowane działania w sferze gospodarki wodno-ściekowej w rolnictwie

Gospodarka rolna należy do znaczących źródeł zanieczyszczenia wód. W wyniku intensyfikacji i koncentracji produkcji rolnej następuje wzrost zanieczyszczenia wód powierzchniowych i podziemnych w wyniku m.in. spływów powierzchniowych i przenikania do gruntu związków azotu i fosforu z nawozów oraz zanieczyszczeń chemicznych ze stosowanych środków ochrony roślin. Kierunki działań Programu w rolnictwie do roku 2016 w zakresie ochrony wód obejmują:

- ograniczenie spływów powierzchniowych z pól,
- racjonalizacja nawożenia, z ukierunkowaniem na nawożenie naturalne,
- ochrona (wyłączenie z uprawy) stref brzegowych rzek i jezior,
- wyposażenie gospodarstw w płyty obornikowe i zbiorniki na gnojówkę,
- wdrożenie zasad dobrej praktyki rolniczej
- ochrona cieków zasilających w wodę stawy rybne.

Program działań w zakresie ochrony wód na lata 2004 – 2007 (rolnictwo)

Kierunki działań /zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
1. ograniczenie spływów powierzchniowych z pól: • upowszechnienie przeciwerozojnych zabiegów agrotechnicznych • wprowadzanie fitomeliracji	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe, środki własne	Użytkownicy gruntów
2. racjonalizacja nawożenia, z ukierunkowaniem na nawożenie naturalne	-	-	Użytkownicy gruntów
3. ochrona stref brzegowych rzek i jezior:			Użytkownicy gruntów

<ul style="list-style-type: none"> wyłączenie z uprawy stref brzegowych o szerokości co najmniej 5 m wprowadzanie pasów zieleni ochronnej 	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe, środki własne użytkowników	
4. wyposażenie gospodarstw w płyty obornikowe i zbiorniki na gnojówkę	Inicjowanie, promocja nowoczesnych rozwiązań technicznych	Fundusze celowa, fundusze pomocowe, środki własne	Właściciele gospodarstw
5. wdrożenie zasad dobrej praktyki rolniczej	Inicjowanie programów szkoleniowych i edukacyjnych	Fundusze celowe	Właściciele gospodarstw
6. odbudowa systemu małej retencji wodnej w gminach - kontynuacja programu z lat 90-tych	Inicjowanie, wspomaganie, koordynowanie	Budżety gmin, fundusze celowe	Gminy, użytkownicy gruntów

Planowane działania w sferze przemysłu

Na terenie gminy Wąbrzeźno nie ma rozbudowanego przemysłu, którego ścieki stwarzałyby zagrożenie dla wód powierzchniowych lub podziemnych. Ścieki przemysłowe z nielicznych zakładów przetwórczych. Problemem wymagającym docelowego rozwiązania jest zrzut wód pochłodniczych z zakładów „Ergis” do jeziora Sitno. Jezioro to nie powinno przyjmować tego rodzaju wód przemysłowych ze względu przede wszystkim na warunki morfometryczne (mała głębokość) i troficzne (jezioro zeutrofizowane).

4.2.2 Ochrona przed hałasem

Na terenie gminy Wąbrzeźno głównym źródłem hałasu jest ruch komunikacyjny. Wyniki prowadzonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska pomiarów hałasu w ramach tzw. monitoringu szczególnych uciążliwości akustycznych wzdłuż dróg na terenie powiatu wykazały, że we wszystkich punktach pomiarowych przekroczony został dopuszczalny poziom dźwięku dla poszczególnych typów przyległych do drogi terenów. Wyniki prowadzonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska pomiarów hałasu w ramach tzw. monitoringu szczególnych uciążliwości akustycznych wzdłuż głównych tras komunikacyjnych wskazują, że w gminie Wąbrzeźno do najbardziej zagrożonych hałasem komunikacyjnym zaliczyć należy miejscowości o zwartej zabudowie, przez które przebiegają wyżej scharakteryzowane drogi wojewódzkie. Należą do nich: Orzechowo, Nielub, Ryńsk, Stanisławki, Wałycz.

Podstawowym kierunkiem działań do roku 2016 w zakresie ochrony przed hałasem na terenie powiatu wąbrzeskiego jest poprawa warunków akustycznych i zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na ponadnormatywny poziom hałasu komunikacyjnego w strefach jego oddziaływania. Poprawę warunków akustycznych i zmniejszenie skali narażenia mieszkańców na ponadnormatywny hałas komunikacyjny można uzyskać poprzez m.in: zamiany w organizacji ruchu, budowę obwodnic, ulepszenie nawierzchni dróg, budowę ekranów dźwiękochłonnych, wymianę stolarki okiennej. Z wymienionych działań na terenie gminy Wąbrzeźno celowe wydaje się zastosowanie:

- działań skierowanych na poprawę nawierzchni dróg,
- wprowadzenie zmian w organizacji ruchu dla ograniczenia obciążenia odcinków dróg przebiegających przez centra zabudowy mieszkaniowej; docelowo planowanie obwodnicy miasta Wąbrzeźna,
- projektowanie dróg (przebudowy dróg) z uwzględnieniem pasa zieleni buforowej,
- w przypadkach kolizyjnych, tam gdzie nie można wyeliminować przekroczeń wymienionymi wyżej metodami, należy zastosować wymianę stolarki okiennej i inne działania techniczne.

Ponadto w sferze planowania przestrzennego należy, w przypadkach koniecznych, wyznaczyć obszary ograniczonego użytkowania i w wydawanych decyzjach określać odpowiednie do tego warunki użytkowania i zagospodarowania terenu.

Program działań w zakresie ochrony przed hałasem na lata 2004 – 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Poprawa nawierzchni dróg	Wnioskowanie (drogi wojewódzkie i powiatowe), zadanie własne (drogi gminne)	Budżet państwa, budżet powiatu, budżet gminy	Zarządy dróg
Zmiany w organizacji ruchu	Wnioskowanie (drogi wojewódzkie i powiatowe), zadanie własne (drogi gminne)	Budżet państwa, budżet powiatu, budżet gminy	Zarządy dróg
Budowa obwodnica Wąbrzeźna	współdziałanie	Budżet państwa, budżet powiatu	Zarząd powiatu, ZDWoj.

4.2.3 Ochrona powietrza atmosferycznego

Na terenie gminy Wąbrzeźno poziom zanieczyszczenia powietrza atmosferycznego ocenia się jako dobry. Według przeprowadzonej klasyfikacji, w dwóch kategoriach - ze względu na ochronę zdrowia oraz ze względu na ochronę roślin, powiat wąbrzeski znalazł się w najkorzystniejszej klasie A. Dotyczy to zarówno klasyfikacji ogólnej, jak też klasyfikacji w poszczególnych wskaźnikach zanieczyszczeń. Oznacza to, że dla obszaru gminy nie ma potrzeby planowania szczególnych działań ochronnych. Problem nadmiernej okresowo lub uciążliwej emisji zanieczyszczeń do powietrza występuje tylko lokalnie, w obszarach zwartej zabudowy jednorodzinnej (tzw. niska emisja, zadymienie) oraz w rejonie lokalnych kotłowni osiedlowych, głównie w Ryńsku, Nielubiu i Wałyczu.

Celem kierunkowym Programu (do roku 2016) w zakresie ochrony powietrza jest utrzymanie jakości powietrza na obecnym poziomie (klasa A) , a celem średniookresowym (do roku 2007) zminimalizowanie istniejących lokalnie uciążliwości związanych z emisją niską i zanieczyszczeniami przemysłowymi.

Program działań w zakresie ochrony powietrza na lata 2004 – 2007

Kierunki działań/zadania	Rola samorządu gminy	Źródła finansowania	Jednostki realizujące
Ograniczenie emisji niskiej: <ul style="list-style-type: none">• rozwój sieci zasilania gazu ziemnego• rozwój sieci c.o.	Inicjowanie, wspomaganie	jednostki energetyki ciepłej, budżet gminy, fundusze celowe,	jednostki energetyki ciepłej
Ograniczenie emisji ze źródeł komunikacyjnych – modernizacja dróg	Inicjowanie, wspieranie	budżet państwa, budżet powiatu	Z.D.Woj. Z.D.Pow.
Promocja proekologicznych źródeł energii (pompy ciepła, energia słoneczna itp.),	Inicjowanie, wspieranie Planowanie w stosunku do jednostek budżetu gminy (szkoły)	jednostki energetyki ciepłej, budżet gminy, fundusze celowe,	jednostki energetyki ciepłej,

4.2.4 Ochrona przed polami elektromagnetycznymi

Na terenie gminy Wąbrzeźno znaczącymi źródłami promieniowania elektromagnetycznego są trzy linie wysokiego napięcia (2 x110 kV i 1 x 400 kV). Natężenia pól elektrycznych wzdłuż linii elektroenergetycznych szybko maleją wraz z oddalaniem się od linii; w odległości od 10 do 30 m licząc od rzutu skrajnego przewodu na powierzchnie terenu natężenie promieniowania maleje poniżej 1kV /m (norma dopuszczalna wg obowiązujących przepisów dla obszarów zabudowy mieszkaniowej). Brak jest stacji bazowych telefonii komórkowej. Państwowa Inspekcja Sanitarna w roku 2002 nie stwierdziła

w województwie kujawsko-pomorskim (a tym samym na terenie gminy Wąbrzeźno) przypadków przekroczeń norm dopuszczalnych w zakresie promieniowania elektromagnetycznego.

Brak stwierdzonych przekroczeń norm dopuszczalnych pól promieniowania elektromagnetycznego nie zwalnia instytucji odpowiedzialnych za stan środowiska w województwie, powiecie i gminie od działań ochronnych, a zwłaszcza zapobiegawczych w tym zakresie. Podstawowym działaniem kierunkowym Programu gminy jest w tej sytuacji:

- zapewnienie nadzoru i kontroli istniejących źródeł promieniowania; w tym zakresie gmina nie posiada kompetencji, może jedynie wnioskować do odpowiednich służb o przeprowadzenie kontroli,
- uwzględnienie w planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym problemu lokalizacji źródeł promieniowania i potencjalnych stref ich oddziaływania; jest to zadanie własne gminy.

4.2.5 Ochrona środowiska przed odpadami

Prowadzoną na terenie gminy Wąbrzeźno gospodarkę odpadami komunalnymi oceniono jako niewystarczającą ze względu na:

- brak zorganizowanego systemu zbiórki surowców wtórnych „u źródła” w większości gmin,
- brak zorganizowanego systemu zbiórki odpadów niebezpiecznych od mieszkańców.

Z bilansu gospodarki odpadami komunalnymi wynika, że część odpadów wytwarzanych przez mieszkańców gminy trafia nielegalnie do środowiska (spalanie odpadów, dzikie wysypiska).

Celem kierunkowym Programu w zakresie ochrony środowiska przed odpadami jest uporządkowanie gospodarki odpadami komunalnymi na terenie gminy przez objęcie wszystkich gospodarstw domowych zorganizowaną zbiórką i scentralizowanym unieszkodliwianiem na istniejącym (poza terenem gminy) jedynym wyspecjalizowanym składowisku ze stacją segregacji. Szczegóły rozwiązań w tym zakresie zawiera **Plan gospodarki odpadami** stanowiący wydzieloną część opracowania.

4.2.6 Minimalizacja ryzyka wystąpienia poważnych awarii

Gmina Wąbrzeźno należy do rejonów o stosunkowo małym ryzyku wystąpienia nadzwyczajnych zagrożeń środowiska, określanych w ustawie – Prawo ochrony środowiska *poważnymi awariami i poważnymi awariami przemysłowymi*. Na terenie gminy brak jest zakładów przemysłowych zaliczanych do kategorii obiektów o zwiększonym lub dużym ryzyku poważnej awarii przemysłowej. Mogą natomiast wystąpić zdarzenia o charakterze poważnych awarii, związanych m.in. z:

- transportem drogowym i kolejowym substancji niebezpiecznych,
- magazynowaniem i stosowaniem w instalacjach technologicznych substancji niebezpiecznych,
- magazynowaniem i dystrybucją produktów ropopochodnych,
- przesyłem gazu ziemnego,
- niewłaściwym postępowaniem z odpadami zawierającymi substancje niebezpieczne.

Według danych zawartych w programie wojewódzkim najwięcej zdarzeń o znamionach poważnych awarii związanych było z transportem substancji niebezpiecznych (transport drogowy i rurociągowy substancji niebezpiecznych). Natomiast zdarzenia o znamionach poważnych awarii w zakładach stosujących substancje niebezpieczne były stosunkowo rzadkie. Na terenie powiatu wąbrzeskiego, w tym w gminie Wąbrzeźno, takich zdarzeń w ostatnich latach nie zanotowano.

Celem kierunkowym Programu jest minimalizacja zagrożenia dla mieszkańców gminy i środowiska z powodu zdarzeń o charakterze poważnych awarii.

Do działań średniokresowych (2004 – 2007) zaliczyć należy:

- kontrola przewozu substancji niebezpiecznych (współdziałanie z Inspekcją Transportu Drogowego),
- działalność profilaktyczno-kontrolną w zakładach przemysłowych (współdziałanie z WIOŚ),
- przygotowanie tymczasowego miejsca składowania substancji niebezpiecznych pochodzących ze zdarzeń awaryjnych w ruchu komunikacyjnym (rozlane chemikalia, paliwa, zużyty sorbent, zanieczyszczona ziemia itp.); do tego celu Program powiatowy zaleca wyznaczenie kwatery na składowisku w Niedźwiedziu.

Rolą samorządu gminy jest w tym względzie jedynie inicjowanie działań kontrolnych oraz przygotowanie organizacyjne podległych służb na wypadek awarii.

5. Strategia realizacji Programu

5.1 Założenia

Program ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno realizowany będzie w dwóch horyzontach czasowych:

- w latach 2004 – 2007
- w okresie perspektywicznym do roku 2016

W okresie 4-lecia 2004 – 2007 zaplanowano działania najpilniejsze, zmierzające do wyeliminowania bądź ograniczenia zagrożeń o skali ponadnormatywnej lub uciążliwych dla mieszkańców i środowiska powiatu.

W okresie perspektywicznym (2016) uwzględniono kierunki działań zmierzających do:

- zapewnienia zrównoważonego kierunku społeczno-gospodarczego rozwoju gminy,
- utrzymania dobrego stanu i poprawy różnorodności biologicznej środowiska przyrodniczego regionu.

5.2 Instrumenty realizacji Programu

Podstawy prawne realizacji Programu ochrony środowiska stanowią przepisy ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. – Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z art. 14 tej ustawy Program powinien określać cele i priorytety ekologiczne, rodzaj i harmonogram działań proekologicznych oraz środki niezbędne do realizacji wymienionych celów.

Realizacja założonych celów w Programie ochrony środowiska gminy Wąbrzeźno jest możliwa poprzez:

- pozyskiwanie środków finansowych na realizację inwestycji służących ochronie środowiska,
- optymalne wykorzystanie rozwiązań o charakterze organizacyjnym z uwzględnieniem zasady zrównoważonego rozwoju,
- przestrzeganiu założonych zasad zarządzania środowiskiem,
- otrzymanie przyzwolenia społecznego na wdrażanie programu ochrony środowiska.

Finansowanie inwestycji służących ochronie środowiska stanowi podstawowy instrument realizacji programu ochrony środowiska. Środki finansowe pozyskiwane są lub mogą być poprzez: opłaty i kary za gospodarcze korzystanie ze środowiska oraz fundusze

celowe. Możliwości pozyskiwania środków z funduszy celowych dla inwestycji proekologicznych realizowanych na obszarze gminy istnieją poprzez dotacje i pożyczki z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie, Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu. Wybrane zadania finansowane mogą być także ze środków Powiatowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Wąbrzeźnie oraz własnego funduszu gminnego.

Fundusze ochrony środowiska funkcjonują na podstawie ustawy - Prawo ochrony środowiska. Narodowy i wojewódzki fundusz ochrony środowiska i gospodarki wodnej mają osobowość prawną. Powiatowe i gminny fundusze ochrony środowiska nie mają osobowości prawnej, a środkami funduszy gospodarują jednostki samorządu terytorialnego

Z budżetu państwa finansuje się w trybie dotacji inwestycje ponadregionalne, realizowane przede wszystkim przez jednostki samorządu terytorialnego i ich związki. Finansuje się również inwestycje w zakresie gospodarki wodnej.

Większość banków ma w swojej ofercie kredyty inwestycyjne, w tym również na przedsięwzięcia proekologiczne. Znaczący udział w kredytowaniu inwestycji w zakresie ochrony środowiska o znaczeniu ponadregionalnym ma Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju. Finansuje on inwestycje wymagające znacznych nakładów, realizowane głównie przez jednostki samorządu terytorialnego. Liderem w zakresie kredytowania w formach preferencyjnych jest Bank Ochrony Środowiska S.A.

Przedsięwzięcia proekologiczne finansowane są także przez fundacje i agencje np. Europejski Fundusz Rozwoju Wsi Polskiej „Counterpart Fund”, który środki przeznacza na m.in. na inwestycje z zakresu ochrony środowiska na obszarach wiejskich, Fundacja Wspomagająca Zaopatrzenie Wsi w Wodę, której podstawowym celem jest wspieranie budowy obiektów zaopatrzenia wsi w wodę oraz gospodarki ściekowej, Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, która finansuje, głównie w formie dotacji, przedsięwzięcia proekologiczne realizowane przez jednostki samorządu terytorialnego na terenach wiejskich, Ekofundusz – wspiera przedsięwzięcia w zakresie ochrony środowiska i ułatwia transfer na polski rynek najlepszych technologii i stymuluje rozwój polskiego przemysłu ochrony środowiska, Fundacja Współpracy Polsko-Niemieckiej, która udziela dotacji m.in. na projekty infrastrukturalne w zakresie ochrony środowiska. Przy realizacji konieczna jest współpraca z partnerem niemieckim.

Projekty realizowane przez podmioty gospodarcze, tj. podmioty nastawione na osiągnięcie zysku, otrzymują wsparcie najczęściej w postaci niskoprocentowanych kredytów

(kredytów preferencyjnych), rzadziej dotacji. Środki własne tych podmiotów są więc głównym źródłem finansowania inwestycji w zakresie ochrony środowiska.

Spośród środków pomocy zagranicznej wyróżniają się fundusze przedakcesyjne. Poprzez nie Unia Europejska uruchomiła pomoc w finansowaniu ochrony środowiska w postaci następujących programów: Phare – finansuje szeroki wachlarz przedsięwzięć inwestycyjnych i tzw. „projektów miękkich”, program SAPARD – wspiera modernizację rolnictwa i rozwój obszarów wiejskich.

5.3 Uspołecznienie Programu, edukacja ekologiczna

Jedną z podstawowych zasad realizacji polityki państwa w zakresie ekologii jest uspołecznienie procesów planowania, programowania i podejmowania decyzji dotyczących sfery ochrony środowiska. Zgodnie z art. 40-43 ustawy – Prawo ochrony środowiska wszelkie programy i plany o charakterze strategicznym, dotyczące m.in. planowania przestrzennego, strategii rozwoju gospodarczego a także gospodarki wodnej, gospodarki leśnej, gospodarki odpadami, rolnictwa, komunikacji, turystyki itp. podlegają procedurze postępowania w sprawie oceny oddziaływania tych planów i programów na środowisko z udziałem społeczeństwa. Program ochrony środowiska jest z założenia proekologiczny, stąd procedura oceny oddziaływania na środowisko dotyczy jedynie Planu gospodarki odpadami.

Tworząc program ochrony środowiska dla gminy Wąbrzeźno założono, że projekt dokumentu konsultowany będzie z samorządem powiatowym oraz z wytypowanymi jednostkami i organizacjami, wskazanymi przez wójta gminy i zamawiającego tj. Starostwo Powiatowe w Wąbrzeźnie, a także opublikowany w internecie. Zebrane tą drogą uwagi i wnioski poddane zostaną analizie i społecznej dyskusji. Na każdy wniosek lub postulat autorzy Programu udzielą odpowiedzi, a propozycje uzasadnione włączone zostaną do dokumentu końcowego.

Niezwykle ważnym elementem strategii realizacji Programu jest upowszechnienie jego ustaleń wśród społeczności gminy oraz prowadzenie możliwie szerokiej akcji edukacyjnej. Edukacja ekologiczna dotyczyć powinna z jednej strony podstawowych zasad ochrony środowiska, z drugiej natomiast popularyzowania walorów środowiska przyrodniczego własnej „małej ojczyzny”. Adresatami Programu są nie tylko ci którzy zanieczyszczają środowisko i mają określone zadania do wykonania, ale także całe społeczeństwo, w szczególności młodzież. Program powinien być upowszechniony w

szkołach gminy, a młodzież mogłaby włączyć się do społecznej akcji monitorowania zmian w środowisku.

6. Zarządzanie Programem

6.1 Instytucje odpowiedzialne, kompetencje gminy

Gminny program ochrony środowiska, zgodnie z przepisami ustawy – Prawo ochrony środowiska zatwierdza rada gminy. Podstawowym organem, który jest odpowiedzialny za realizację programu ochrony środowiska gminy jest organ wykonawczy gminy - wójt. Z realizacji programu co 2 lata wójt składa radzie gminy stosowne sprawozdania.

Kompetencje samorządu gminnego reguluje ustawa z dnia 8 marca 1990 r. o samorządzie gminnym (tekst jednolity Dz. U. Nr 13 z 1996 r., poz. 74 z późniejszymi zmianami). Mieszkańcy zamieszkujący określone terytorium tworzą gminną wspólnotę samorządową. Gmina posiada osobowość prawną, wykonuje zadania publiczne w imieniu własnym i na własną odpowiedzialność. Do zakresu działania gminy należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym, nie zastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Zaspokajanie zbiorowych potrzeb wspólnoty należy do zadań własnych gminy. Ustawy określają, które zadania własne gminy mają charakter obowiązkowy. W szczególności zadania własne obejmują sprawy:

- ładu przestrzennego, gospodarki nieruchomościami, ochrony środowiska i przyrody oraz gospodarki wodnej,
- wodociągów i zaopatrzenia w wodę, kanalizacji, usuwania i oczyszczania ścieków komunalnych, utrzymania czystości i porządku oraz urządzeń sanitarnych, wysypisk i unieszkodliwiania odpadów komunalnych, zaopatrzenia w energię elektryczną i ciepłą oraz gaz,
- ochrony zdrowia,
- zieleni gminnej i zadrzewień,
- cmentarzy gminnych,
- porządku publicznego, bezpieczeństwa obywateli i ochrony przeciwpożarowej.

W zakresie ochrony środowiska samorząd gminny posiada znaczące kompetencje w zakresie gospodarki wodno-ściekowej, powietrza atmosferycznego, gospodarki odpadami i

ochrony przyrody. Są to przede wszystkim kompetencje o charakterze porządkowo-komunalnym częściowo z uprawnieniami kontrolnymi.

W zakresie gospodarki wodno-ściekowej i ochrony wód jest to m.in. zapewnienie mieszkańcom wystarczającej ilości wody pitnej odpowiedniej jakości, zapewnienie systemów odbioru i oczyszczania ścieków komunalnych, zapobieganie degradacji i poprawa stanu wód powierzchniowych decydowanie o zawarciu ugody w sprawie zmian stosunków wodnych.

W zakresie ochrony powietrza atmosferycznego są to zadania o charakterze zobowiązująco-reglamentacyjnym np. wydawanie decyzji emisyjnych, określanie obszarów o podwyższonych stężeniach zanieczyszczeń, ustanawianie ograniczeń co do czasu pracy lub korzystania z urządzeń technicznych lub środków transportu stwarzających uciążliwości w zakresie hałasu i wibracji.

W zakresie gospodarki odpadami zadania te obejmują m.in. zapobieganie powstawaniu odpadów, zapewnienie czystości i porządku na terenie gminy, zapewnienie budowy, utrzymania i eksploatacji instalacji i urządzeń do odzysku lub unieszkodliwiania odpadów komunalnych, wyposażenie nieruchomości w urządzenia służące do gromadzenia odpadów.

W zakresie ochrony przyrody władze gminy mają możliwość uzgadniania bądź tworzenia form ochrony przyrody. Rada Gminy może w drodze uchwały uznawać obszary chronionego krajobrazu, pomniki przyrody, użytki ekologiczne, zespoły przyrodniczo-krajobrazowe i stanowiska dokumentacyjne przyrody nieożywionej. Organy gminy wydają zezwolenia na usuwanie drzew i krzewów, mogą ustanowić park wiejski,

Władze gminy zobowiązane są do sprawowania kontroli przestrzegania i stosowania przepisów o ochronie środowiska.

6.2 Monitoring

Najważniejszym procesem wdrażania Programu jest kontrola realizacji założonych w nim celów, poprzez monitorowanie stanu środowiska. Działania te wraz z oceną stopnia realizacji zadań określonych celami niniejszego opracowania dostarczą podstawowych informacji o stopniu wdrożenia i efektach realizacji Programu.

W celu zwiększenia efektywności działań na rzecz ochrony środowiska oraz skuteczności realizowanego Programu prowadzony jest przez organy administracji system pomiarów, ocen i prognoz stanu środowiska zwany państwowym monitoringiem środowiska, którego podstawowym zadaniem jest dostarczanie informacji o:

- aktualnym stanie środowiska i stopniu zanieczyszczenia jego poszczególnych komponentów,
- ładunkach zanieczyszczeń odprowadzanych do środowiska,
- dynamice antropogenicznych przemian środowiska przyrodniczego,
- przewidywanych skutkach korzystania ze środowiska.

System państwowego monitoringu środowiska umożliwi realizacją obowiązków wynikających z ratyfikowania międzynarodowych konwencji oraz zalecenia obowiązujące w Unii Europejskiej.

Wskaźnikiem skuteczności realizacji celów ochrony środowiska na obszarze gminy będzie system nadzoru i kontroli wdrażania Programu, który będzie polegał na:

- składanie przez wójta co 2 lata Radzie Gminy oceny realizacji Programu,
- dokonywaniu oceny realizacji programów naprawczych poszczególnych komponentów środowiska.

Podstawowymi miernikami przy ocenie skuteczności realizacji programu ochrony środowiska gminy będą stosowane wskaźniki społeczno-ekonomiczne, wskaźniki presji na środowisko i stanu środowiska oraz wskaźniki reakcji państwa i społeczeństwa, a mianowicie:

I. Wskaźniki społeczno-ekonomiczne:

- poprawa stanu zdrowia ludności gminy, mierzona przy pomocy takich mierników jak długość życia, spadek umieralności niemowląt, spadek zachorowalności,
- zmniejszenie zużycia energii, surowców i materiałów na jednostkę produkcji,
- zmniejszenie tempa przyrostu obszarów wyłączanych z rolniczego i leśnego użytkowania dla potrzeb innych sektorów produkcji i usług materialnych;
- coroczny przyrost netto miejsc pracy w gminie w wyniku realizacji przedsięwzięć ochrony środowiska.

II. Wskaźniki stanu środowiska i zmiany presji na środowisko:

- zmniejszenie ładunku zanieczyszczeń odprowadzanych do wód, poprawę jakości wód płynących, stojących i wód podziemnych, poprawę jakości wody do picia oraz spełnienie przez wszystkie te rodzaje wód wymagań jakościowych obowiązujących w Unii Europejskiej,
- poprawa jakości powietrza poprzez zmniejszenie emisji zanieczyszczeń powietrza,
- zmniejszenie uciążliwości hałasu, przede wszystkim poziomu hałasu na granicy własności wokół obiektów przemysłowych oraz hałasu wzdłuż tras komunikacyjnych,

- zmniejszenie ilości wytwarzanych i składowanych odpadów, rozszerzenie zakresu ich gospodarczego wykorzystania oraz ograniczenie zagrożeń dla środowiska ze strony odpadów niebezpiecznych,
- ograniczenie degradacji gleb, zmniejszenie powierzchni obszarów zdegradowanych na terenach poeksploatacyjnych, w tym rekultywacja nieczynnych wyrobisk i likwidacja dzikich składowisk odpadów,
- wzrost lesistości i zadrzewień,
- zmniejszenie negatywnej ingerencji w krajobrazie;

III. Wskaźniki aktywności władz gminy i społeczeństwa:

- sprawność i poprawność merytoryczna wydawanych decyzji administracyjnych,
- spójność i efekty działań w zakresie monitoringu i kontroli,
- zakres i efekty działań edukacyjnych oraz stopień udziału społeczeństwa w procesach decyzyjnych,
- opracowywanie i realizowanie przez samorządy, ich związki, grupy i organizacje pozarządowe projektów na rzecz ochrony środowiska.

Realizacja programu ochrony środowiska gminy wymagać będzie regularnej, wg założonych etapów i okresów, oceny wykonania. Zakres monitoringu obejmować powinien:

- ocenę zgodności realizacji z przyjętym harmonogramem
- ocenę wykonania poszczególnych przedsięwzięć,
- ocenę zaawansowania realizacji przyjętych celów, w tym obserwacja efektów ekologicznych
- analizę powstałych problemów.

Prowadzenie monitoringu w zaproponowanym zakresie będzie pomocne w sporządzaniu okresowych raportów, a przede wszystkim pozwoli na efektywny nadzór i ewentualne korygowanie (aktualizowanie) Programu w miarę zaawansowania prac i pojawiających się zmian uwarunkowań zewnętrznych (np. prawnych). Okresowa ocena będzie potrzebna dla ewentualnej korekty założonych celów i strategii ich wykonania. Szczególnie ważne jest stopniowe, w miarę zaawansowania Programu, ustalanie kolejnych zadań i przedsięwzięć w okresach np. 2-letnich.

Najważniejszym zadaniem systemu monitorowania Programu jest jednak, nie kontrola sprawności systemu zarządzania Programem, a obserwacja uzyskanych efektów ekologicznych, w tym poprawy stanu środowiska.

W tabeli poniżej podano proponowane wskaźniki monitorowania efektów ekologicznych:

Lp.	Wskaźnik	Stan początkowy 2003	Okres realizacji				
			2004	2005	2006	2007	2008 - 2016
1.	Jakość wód powierzchniowych: <ul style="list-style-type: none"> • udział % rzek wg klas czystości • jeziora badane wg klas czystości 						
2.	Jakość wód podziemnych <ul style="list-style-type: none"> • klasyfikacja jakości wód podziemnych • ilość ujęć nie odpowiadających wymogom sanitarnym 						
3.	Pobór wody: <ul style="list-style-type: none"> • stopień zwodociągowania gminy 	75%					
4.	Ilość ścieków oczyszczanych <ul style="list-style-type: none"> • stopień skanalizowania gminy 	2%					
5.	Klasyfikacja stanu powietrza atmosfer.	A					
6.	Wielkość emisji zanieczyszczeń <ul style="list-style-type: none"> • pyłowych • gazowych 						
7.	Ilość wytwarzanych odpadów komunalnych	Mg/rok					
8.	Ilość odpadów przemysłowych	Mg/rok					
9.	Wskaźnik liczby mieszkańców objętych zbiórką odpadów						
9.	Wskaźnik lesistości gminy: <ul style="list-style-type: none"> • powierzchnia nowych zalesień 	13,7%					
10.	Wskaźniki ochrony przyrody: <ul style="list-style-type: none"> • ilość rezerwatów/pomników przyrody • powierzchnia użytków ekologicznych • % powierzchni objętej ochroną prawną 	1/13 174,34 ha 42,3					

7. Przewidywane koszty realizacji Programu

W niniejszym rozdziale dokonano oszacowania kosztów realizacji Programu jedynie dla I okresu ramowego, tj. na lata 2004 –2007. Założenie to przyjęto z uwagi na to, że w dłuższym przedziale czasu (do roku 2016) szacunek kosztów obarczony byłby zbyt dużym błędem.

Zgodnie z założeniami Programu w I okresie realizacji, w latach 2004 –2007, przewidziane są działania zarówno ze sfery zarządzania, planowania jak i zadania o charakterze inwestycyjnym. W tabeli poniżej podano szacunkowe koszty w podziale na określone w Programie sfery działań, przy czym szacunki oparte są na kosztach realizacji konkretnych przedsięwzięć zgłoszonych przez inwestorów, wskaźnikach kosztów budowy i

eksploatacji określonych typów urządzeń oraz na ocenie możliwych do zaangażowania środków własnych głównych realizatorów Programu.

Szacunkowe koszty realizacji programu w latach 2004-2007

Lp.	Sfera działań /zadań/	Koszty w latach 2004-2007 w tys. PLN			Źródła finansowania
		Pozainwestycyjne	Inwestycyjne	Razem	
1.	Ochrona powierzchni ziemi, przeciwdziałanie erozji gleb	-	10,0 (zadrzewienia śródpolne)	10,0	PFOŚiGW, GFOŚiGW, środki własne właścicieli gruntów
2.	Ochrona przyrody i krajobrazu	5,0 (inwentaryzacja przyrodnicza gmin, wydanie publikacji o walorach przyrodniczych powiatu)	40,0 (rewaloryzacja parków podworskich)	45,0	PFOŚiGW, WFOŚiGW, środki własne właścicieli (parki)
3.	Lasy i gospodarka leśna	5,0 (opracowanie planów zalesień gruntów porolnych)	325,0 (zalesienie ok. 130 ha)	330,0	Fundusz leśny, PFOŚiGW, WFOŚiGW
4.	Ochrona wód i gospodarka wodno-ściekowa	-	1900,0 (rozbudowa sieci kanalizacyjnej)	1900,0	środki własne gmin, WFOŚiGW, NFOŚiGW, środki pomocowe UE
5.	Gospodarka odpadami	-	-	-	Wg ustaleń Planu gospodarki odpadami (środki pomocowe UE)
6.	Edukacja ekologiczna	10,0 (programy edukacyjne w	-	10,0	PFOŚiGW

		szkołach, konkursy, materiały szkoleniowe)			
7.	Zarządzanie Programem /w tym monitoring/	5,0 (monitoring środowiska)	5,0 (zakup sprzętu komputerowego)	10,0	Środki własne
	Razem: (bez gospodarki odpadami)	25,0	2280,0	2305,0	

8. Załączniki

1. Wybrane akty prawne
2. Spis literatury i materiałów źródłowych
3. Mapa gminy w skali 1:50 000

zał.1 Wybrane akty prawne

Regulacje prawne w zakresie ochrony środowiska zawarte są w wielu ustawach i aktach wykonawczych (rozporządzeniach, zarządzeniach). Do najważniejszych z nich, w kontekście realizacji niniejszego Programu, należy zaliczyć:

- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. - Prawo ochrony środowiska (Dz. U. Nr 62, poz. 627 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 16 października 1991 r. o ochronie przyrody (Dz. U. Nr 99/2001 poz. 1079 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 4 lutego 1994 - Prawo geologiczne i górnicze (Dz. U. Nr 100, poz. 1190 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 3 lutego 1995 r. o ochronie gruntów rolnych i leśnych (Dz. U. Nr 16, poz. 78 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. o odpadach (Dz. U. Nr 62 poz. 628 z późniejszymi zmianami),
- Ustawa z dnia 18 lipca 2001 r. - Prawo wodne (Dz. U. Nr 115, poz. 1229 z późniejszymi zmianami),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 1 października 2002 r. w sprawie sposobu udostępniania informacji o środowisku. (Dz. U. Nr 176, poz. 1453),
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 9 stycznia 2002 r. w sprawie wartości progowych poziomów hałasu roku (Dz. U. Nr 8, poz. 81),
- Obwieszczenie Ministra Środowiska z dnia 15 października 2002 r. w sprawie wysokości stawek opłat za korzystanie ze środowiska na rok 2003 (M.P. Nr 49, poz. 715).
- Rozporządzenie Ministra Środowiska z dnia 20 grudnia 2002 r. w sprawie szczegółowych zasad gospodarki finansowej Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej i wojewódzkich funduszy ochrony środowiska i gospodarki wodnej. (Dz. U. Nr 230, poz. 1934).

Załącznik 2 Literatura i wybrane dokumenty programowe

- Wytyczne sporządzania programów ochrony środowiska na szczeblu regionalnym i lokalnym, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, grudzień 2002 r.,
- Polityka ekologiczna państwa na lata 2003-2006 z uwzględnieniem perspektywy na lata 2007-2010 opracowana przez Radę Ministrów i przyjęta uchwałą Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 8 maja 2003 r. (Monitor Polski Nr 33, poz. 433),
- II Polityka Ekologiczna Państwa, Rada Ministrów, Warszawa, 2000 r.,
- Program wykonawczy do II Polityki Ekologicznej Państwa na lata 2002 – 2010, Rada Ministrów, Warszawa, listopad 2002 r.,
- Narodowa strategia ochrony środowiska na lata 2000-2006, Ministerstwo Środowiska, 2000,
- Krajowa strategia ochrony i umiarkowanego użytkowania różnorodności biologicznej, projekt, Ministerstwo Środowiska 2000,
- Narodowa Strategia Edukacji Ekologicznej, Warszawa, 1999 r.,
- Strategia Rozwoju Województwa Kujawsko-Pomorskiego przyjęta uchwałą nr 439/2000 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 20 czerwca 2000 r.,
- Plan zagospodarowania przestrzennego województwa kujawsko-pomorskiego przyjęty uchwałą nr XI/135/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 26 czerwca 2003 r. i ogłoszony w Dzienniku Urzędowym Województwa Kujawsko – Pomorskiego Nr 97, poz. 1437,
- Program ochrony środowiska województwa kujawsko-pomorskiego przyjęty uchwałą nr XV/180/03 Sejmiku Województwa Kujawsko-Pomorskiego z dnia 17 listopada 2003 r.,
- Bilans otwarcia. Strategia rozwoju województwa kujawsko – pomorskiego. Zarząd Województwa Kujawsko – Pomorskiego 1999 r.,
- Strategia Rozwoju Gminy Wąbrzeźno, TARR Toruń 1998,
- Studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy Wąbrzeźno, Zarząd Gminy Wąbrzeźno, 2000 r.,
- Granica rolno-leśna – gmina Wąbrzeźno, WBGiTR Toruń, 1996 r.,
- Projekt Programu ochrony środowiska dla powiatu wąbrzeskiego, Zarząd Powiatu Wąbrzeskiego, grudzień 2003 r.,
- Informacja o warunkach przyrodniczych, ekologicznych i społecznych Powiatu Wąbrzeskiego, Wąbrzeźno, maj 2000 r.,

- Ocena wstępna (ocena 5-letnia) jakości powietrza atmosferycznego w województwie kujawsko-pomorskim za lata 1997 – 2001 wraz z klasyfikacją stref, WIOŚ Bydgoszcz, 2003 r.,
- Raporty o stanie środowiska województwa kujawsko-pomorskiego, WIOŚ, Biblioteka Monitoringu Środowiska, Bydgoszcz, 1999, 2000, 2001, 2002, 2003 r.,
- Przyroda Województwa Kujawsko-Pomorskiego, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Bydgoszcz, 2001r.,
- Dysarz R., Przystalski A. (red.), Raport o stanie przyrody województwa kujawsko-pomorskiego. Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Bydgoszcz 2001,
- Program zwiększania lesistości i zadrzewień w latach 2001-2020, Wojewoda Kujawsko-Pomorski, Bydgoszcz, 2001 r.,
- Założenia do polityki ekologicznej województwa kujawsko-pomorskiego, Departament Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich UM Woj. Kujawsko-Pomorskiego, Toruń, 1999 r.,
- Giziński A., Burak S. (red.), Przyroda województwa toruńskiego, Urząd Wojewódzki w Toruniu, Oficyna Wydawnicza „Turpress”, Toruń 1992,
- Roczna ocena jakości powietrza za rok 2002 w województwie kujawsko-pomorskim, WIOŚ Bydgoszcz, 2003 r.,
- Rejewski M., Bielecki P. (red.) Rezerwaty przyrody województwa toruńskiego, Urząd Wojewódzki w Toruniu Wydział Ochrony Środowiska, Wojewódzki Konserwator Przyrody, Toruń 1996,
- Giziński A., Chrapkowski B., Tomaszewski W. (red.) Przyroda Ziemi Chełmińskiej, Urząd Marszałkowski Województwa Kujawsko-Pomorskiego w Toruniu, Polski Klub Ekologiczny Okręg Pomorsko-Kujawski, Toruń 2000,
- Marszelewski W., Burak Sz., Solarczyk A., Jeziora województwa kujawsko-pomorskiego, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Wydział Ochrony Środowiska, Bydgoszcz 2000,
- Katalog jezior województwa toruńskiego wraz z ich waloryzacją turystyczną, oprac. A. Zwoliński, St. Soc. Sci. Tor., TNT Toruń 1991,
- Choiński A., Katalog jezior Polski, cz. II Pojezierze Chełmińskie, Wyd. Nauk. UAM Poznań, 1991 r.,

- Województwo toruńskie. Przyroda – ludność i osadnictwo – gospodarka, praca zbior. pod red. R. Galona, PWN Warszawa – Poznań – Toruń 1984.
- Rocznik statystyczny województwa kujawsko-pomorskiego, US Bydgoszcz, 2002 r.,
- Ochrona środowiska w województwie kujawsko-pomorskim w latach 1999-2000, Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, 2001 r.,
- Kodeks dobrej praktyki rolniczej, Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Ministerstwo Środowiska, Warszawa, 2002,
- Sprawozdanie z działalności za 2002 rok Wojewódzkiego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Toruniu, 2003 r.,
- Ceynowa-Giełdon M. (red.) 1971. Osobliwości florystyczne i rezerwy ziemi chełmińskiej. Przewodnik florystyczny. Towarzystwo Nauk w Toruniu. Prace Popularnonaukowe 15; Toruń,
- Głowaciński Z. (red.) 1992. Polska czerwona księga zwierząt. PWRiL; Warszawa,
- Rutkowski L. (red.) 1997. Czerwona lista roślin i zwierząt ginących i zagrożonych w regionie kujawsko-pomorskim. Acta Univ. Nic. Copern.; Biologia 53,
- Kondracki J., Geografia fizyczna Polski, PWN Warszawa 1980,
- Województwo kujawsko-pomorskie. Obszary chronione. Mapa w skali 1:250 000, 2001, Wydział Ochrony Środowiska, Kujawsko-Pomorski Urząd Wojewódzki, Bydgoszcz,
- Bilans zasobów kopalin i wód podziemnych w Polsce wg stanu na 31 XII 2001 r. PiG, Wa-wa 2002 r.